

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií / Francouzská filologie

Bakalářská práce

Aneta Rytinová

Feminizace činitelských jmen v současné francouzštině

Feminization of agentive nouns in present-day French

Praha 2013

Vedoucí práce - PhDr. Jaroslav Štichauer, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Jaroslavu Štichauerovi, Ph.D., za jeho cenné rady, trpělivost, ochotu a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky. Také děkuji všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 23. května 2013

.....
Aneta Rytinová

Klíčová slova (česky):

feminizace, názvy povolání, lexikum, morfologie, derivace

Klíčová slova (anglicky):

feminization, names of professions, lexicon, morphology, derivation

Abstrakt (česky)

Cílem práce je testovat možnosti pro tvorbu ženských tvarů názvů povolání, titulů, hodností a funkcí, zkoumat na základě archivu francouzského a quebeckého deníku, jaký je vývoj určitých ženských tvarů a formou dotazníku zjistit, jaký je aktuální názor veřejnosti na toto téma. Výsledná čísla získaná z tisku jsou srovnána s hypotézami. Jsou vytyčeny konkrétní tvary, které zaznamenaly nejpřekvapivější četnost a vývoj. Také jsou zkoumány možné faktory ovlivňující výsledky. Záměrem výzkumu z dotazníku je porovnat výsledky v závislosti na pohlaví, věku a místě bydliště respondentů, celkově jejich výběr zhodnotit a zjistit, které tvary se dnes pro dané názvy povolání používají nejvíce. Pozornost je věnována také zasazení této problematiky do historického kontextu, pohledu frankofonních zemí a Francouzské Akademie.

Abstract (in English)

The major aim of the thesis is to investigate the different ways of making feminine equivalents to masculine names of professions, titles and ranks based on the data acquired from French and Canadian press archives. Furthermore, the study explores the history of certain frequent feminine forms to analyse the evolutionary changes and, in particular, presents the view of the French-speaking public on this matter. The data collected from the press were compared to the hypothesis and consequently the most occurring feminine forms were selected. In addition, the possible factors causing or preventing the feminization of names are examined in this study. The objective of the questionnaire is to analyse responses depending on the age, gender, and origin of the tested subjects, and to provide an overview of the current trends.

Obsah

0 Úvod.....	8
1 Morfologie	9
1.1 Pravidla pro tvorbu ženských variant názvů povolání	9
1.2 Původ a funkce sufixů.....	10
1.2.1 -eur	10
1.2.2 -euse	10
1.2.3 -esse.....	10
1.2.4 -(i)er, -(i)ère.....	10
2 Historický kontext.....	12
2.1 Vývoj ve vybraných frankofonních zemích	13
2.1.1 Belgie	13
2.1.2 Švýcarsko	13
2.1.3 Québec	13
2.2 Stanovisko Francouzské Akademie	14
3 Hypotézy	15
3.1 Historický vývoj.....	15
3.2 Prestižní funkce.....	15
3.3 Pojmenování funkce nebo určitého člověka?.....	16
3.4 Oblast zájmu <i>Le Monde</i> a <i>Le Soleil</i>	17
3.5 Bezpečností složky.....	17
3.6 Rozdíly mezi <i>Le Monde</i> a <i>Le Soleil</i>	18
4 Výzkum – <i>Europresse</i> – Výsledky	19
4.1 <i>Le Monde</i>	19
4.1.1 Období 1. 1. 1987 – 31. 12. 1995.....	19
4.1.2 Období 1. 1. 1996 – 31. 12. 2000.....	20
4.1.3 Období 1. 1. 2001 – 31. 12. 2006.....	21
4.1.4 Období 1. 1. 2007 – 12. 2. 2013.....	21
4.1.5 Tabulka výsledků a celkový náhled	22
4.2 <i>Le Soleil</i>	22
4.2.1 Tabulka výsledků a celkový náhled	23
5 Srovnání s hypotézami	24
5.1 <i>Le Monde</i>	24
5.1.1 Historický vývoj.....	24
5.1.2 Prestižní funkce.....	24

5.1.3 Pojmenování funkce nebo určitého člověka?	25
5.1.4 Oblast zájmu <i>Le Monde</i> a <i>Le Soleil</i> .	25
5.1.5 Bezpečnostní složky	25
5.2 <i>Le Soleil</i> .	26
6 Možné faktory ovlivňující výsledky a jejich ověření	27
6.1 Politika	27
6.1.1 Prezidentky	27
6.1.2 Senátorky	28
6.1.3 Poslankyně	28
Graf 4 – Počet žen ve francouzské Poslanecké Sněmovně	28
6.2 Armáda	29
6.3 -esse	31
6.4 Medicína	31
7 Porovnání výsledků z <i>Le Monde</i> a z <i>Le Soleil</i> – určité jevy	33
7.1 <i>Mairesse</i>	33
7.2 <i>Doctoresse / Docteure / Docteur</i> .	34
7.3 Bezpečnostní složky	35
Graf 6 – Une policière a la lieutenant	35
7.4 <i>Professeur / Professeure / Professeuse / Professoress</i>	35
7.5 Počet výsledků v posledním období	36
8 Dotazník	37
8.1 Souhrn odpovědí	37
8.2 Distribuce odpovědí v závislosti na pohlaví respondentů	42
8.3 Distribuce odpovědí v závislosti na věku respondentů	47
8.4 Distribuce odpovědí v závislosti na místě bydliště respondentů	52
8.5 Distribuce odpovědí v závislosti na tom, v jaké části Francie respondenti žijí	58
9 Závěr	61
10 Résumé	63
11 Seznam použité literatury a elektronických zdrojů	65
12 Seznam zkratk v textu	67
Příloha 1.	I
Příloha 2.	IV
Příloha 3.	VI

0 Úvod

Francouzština patří mezi živé, stále se vyvíjející jazyky, což s sebou přirozeně přináší jazykové změny, z nichž nejzřetelnější a nejrychlejší jsou změny lexikální. Lexikální změny se týkají mimo jiné i tvorby ženských tvarů názvů povolání, funkcí, titulů a hodností. Právě této problematice se budeme věnovat v následující studii.

Problematika feminizace názvů povolání se stala hlavním bodem již několika debat. Jedná se o téma, které je hojně diskutováno Francouzskou Akademií, lingvisty i širokou veřejností. Právě aktuálnost této problematiky nás inspirovala pro tvorbu této práce. Další podnět k zamyšlení se nad touto tematikou jsme nabyli během přednášek Normativní mluvnické francouzštiny a Lexikologie současné francouzštiny, kde jsme se věnovali sufixům, jejich používání a kde jsme načali právě otázku ženských tvarů názvů povolání, jejich vývoje a měli jsme možnost sledovat, jaká škála variant tvorby existuje. Také jsme viděli, jak se liší četnost stejných názvů povolání pro ženu ve Francii a Kanadě. To vše v nás vzbudilo zájem o tuto problematiku a snažili jsme se zjistit, jaké tvary se dnes opravdu používají a co všechno může výběr tvarů ovlivnit.

Cílem této studie je zjistit, jaké jsou možnosti pro tvorbu ženských tvarů názvů povolání, za pomoci vyhledávání v tisku a za pomoci dotazníku ověřit, které se používají více a které méně a najít možné faktory, jenž výsledky mohou ovlivňovat. Chtěli bychom se zaměřit na to, zda se obecně pro označení ženy vykonávající povolání nebo funkci či mající titul nebo hodnost preferují tvary mužské nebo ženské a na to, jak pohlaví, věk a místo bydliště dotazovaných mohou výběr tvarů ovlivňovat. Zajímá nás také, jakým tvarům dává přednost tisk a jakým veřejnost. Naším cílem je také za pomoci archivu novin zjistit, zda a jak se volba tvarů měnila v průběhu let. Dovíme se tak, jak se dnes nahlíží na feminizaci názvů povolání ve francouzštině a jaký byl její vývoj.

K uvedení do této problematiky nám pomůže morfologický přehled, v němž si ukážeme možné sufixy používané pro tvorbu ženských tvarů názvů povolání. Zaměříme se také na vývoj jednotlivých sufixů a na jejich funkci. Poté si stručně shrneme historický vývoj práv žen, jejich angažovanost ve veřejném životě a s tím související tvorbu a obměny mužských i ženských tvarů názvů povolání. Uvedeme, jak se situace vyvíjela ve Francii, Belgii, Švýcarsku a Québecu a jaká rozhodnutí týkající se feminizace názvů povolání byla vydána. Porovnáme pohled na problematiku tvorby ženských tvarů názvů povolání v těchto zemích a ukážeme si i radikálně opoziční stanovisko Francouzské Akademie a jeho odůvodnění. Následovat bude část, která bude jádrem naší studie. Budeme se v ní věnovat výzkumu založenému na francouzském a quebeckém denním tisku. Za použití digitalizovaného novinového archivu vyhledáme konkrétní ženské tvary názvů povolání a budeme sledovat, jak se v průběhu let měnil jejich počet a poměr. Nejprve si za pomoci dosud nabytých znalostí o této problematice stanovíme hypotézy, které následně srovnáme s výslednými čísly z výzkumu. Vytyčíme si nejzajímavější a nejpřekvapivější výsledky. Budeme zkoumat potenciální faktory, které mohly konečná čísla ovlivnit. Pro dosažení aktuálního pohledu na toto téma sestavíme dotazník. Budeme zkoumat, jak může pohlaví, věk a místo bydliště respondentů ovlivňovat jejich výběr tvarů. Nakonec si shrneme poznatky, které jsme získaly během našeho výzkumu.

1 Morfologie

1.1 Pravidla pro tvorbu ženských variant názvů povolání

Francouzština patří mezi románské indoevropské jazyky. Je převážně jazykem izolačního typu. Slova tvoří především pomocí derivace, méně často využívá i kompozice. V následující tabulce si ukážeme, jakými způsoby se tvoří ženské tvary názvů povolání. V některých případech je tvorba možná přidáním koncovky -e (*artisan-artisane*, *écrivain-écrivaine*), jinde je třeba připojit celý sufix.

Sufix mužského tvaru	sufix ženského tvaru
-e maire	-esse mairesse
-é député	-ée députée
-[~]¹ mimo -ien, -en artisan	-e artisane
-ien, -en chirurgien	-ienne, -enne chirurgienne
-al admiral	-ale admirale
-el colonel	-elle colonelle
-ic syndic	-ique syndique
-ad, -at avocat	-ade, -ate avocate
-is commis	-ise commise
-if sportif	-ive -sportive
-er / ier conseiller	-ère / ière conseillère
-eur superviseur serveur professeur	-eure superviseure -euse serveuse -esse professeuse
-teur directeur	-trice directrice

Tabulka 0 – Sufixy

¹ Poslední vyslovená hláska je nosová samohláska

V levém sloupci jsou vypsány sufixy mužských tvarů, v pravém všechny možné varianty ženských tvarů k danému tvaru mužskému. Nesmíme zapomenout na možnost s nulovým sufixem. V každém případě lze totiž ještě navíc použít stejný sufix pro mužský tvar i pro ženský. Takové tvary s nulovým sufixem mají vždy dvě varianty – označit ženský tvar lze tvarem mužským s mužským členem nebo mužským tvar se ženským členem (*le maire* i *la maire*).

Je možné tak pozorovat rozmanitost sufixů, které lze použít pro tvorbu ženského tvaru. Pro jediný mužský tvar máme tedy často více možností, jak utvořit tvar ženský.

1.2 Původ a funkce sufixů

1.2.1 -eur

Sufix *-eur* je převzat z latinských *-or* a *-ator* (*venator*², *dictator*³), které označovaly někoho, kdo vykonává nějakou činnost (*venator* – ten, co loví; *dictator* – ten, co poroučí). V současné francouzštině tento sufix označuje *la personne exerçant un métier, une fonction, une activité sociale*.⁴

1.2.2 -euse

Sufix *-euse* vznikl částečně na bázi *-eur*, kdy se koncové *-r* nevyslovovalo, a tak došlo k záměně *-eur* za *-eux*. A tak z historického hlediska odpovídá ženský tvar *-euse* sufixu *-eux* (z latinského *-osum*)

1.2.3 -esse

Tento sufix pochází původně z řečtiny, z které byl přijat latinou jako *-issa* především pro označení církevních funkcí (*abbatissa*⁵, *diaconissa*⁶) *Il désigne la femme exerçant la même fonction ou ayant le même titre que la pers. de sexe mâle ou, plus except., l'épouse*.⁷

1.2.4 -(i)er, -(i)ère

I tento sufix je původem z latiny. Pro označení povolání se používaly sufixy *-arius*, *-aria*, *-arium* (*carpentarius*⁸, *carpentaria*, *carpentarium*). Název povolání s tímto sufixem je

---

² Lovec

³ Diktátor

⁴ Osoba vykonávající povolání, funkci, společenskou činnost.

⁵ Abatyše

⁶ Knězova pomocnice

⁷ Označuje ženu vykonávající stejnou funkci, mající stejný titul jako muži, výjimečně označuje manželku.

odvozen od produktu, který je vyráběn, nebo s kterým se pracuje (*chapelier* – výrobce klobouků; *limonadier* – prodavač limonád) nebo jde o označení toho, za co je někdo zodpovědný (*trésorier* – pokladník; *casinotier* – majitel kasina). Někdy jde spíše o odvození od místa, kde se pracuje (*liftier* - liftboy).

---

⁸ Tesař

2 Historický kontext

Aktuální problematika feminizace určitých názvů ve francouzštině není zdaleka nic náhlého bez ukotvení v historii. Kořeny sahají do dávné historie. Vždyť ženy bojovaly za osvobození svých práv už od nepaměti. A jsou to právě ženy a jejich emancipace, které tvořily základní mezníky v dějinách vývoje feminizace francouzských slov.

V dnešní francouzštině existuje poměrně hodně způsobů, jak ženský tvar názvu povolání vytvořit. *Le latin, auquel notre langue a emprunté la majorité de son vocabulaire, le faisait tout simplement en jouant sur l'alternance des suffixes masculin/féminin*⁹ [...] (viz Cerquiglini (1999: 9). Poženštěné formy jako například *domina* od *dominus* či *auctrix* od *auctor* nebyly nic zvláštního ani složitého na vytvoření. Používaly se k tomu různé neměnné sufixy (-us/-a, -tor/-trix,...).

Během středověku se ženy velice angažovaly ve veřejném životě, měly jak moc finanční, tak i politickou. Věnovaly se obchodu, administrativním i soudním záležitostem, ženy se spolupodílely na práci snad ve všech odvětvích. V jazyce se tato skutečnost zákonitě odrazila. *Elles s'appelaient alors reines, duchesses, comtesses mais aussi coutelières, coiffeuses, bouchères, étuvières, chaudronnières, chapelières, barbières, boulangères, mercières, meunières, boutonnières, aubergistes, maréchale ferrantes, fileuses, paysannes et orfèvres*.¹⁰ (viz Moreau (1999: 9-10). V letech 1261-1271 sepsal Etienne Boileau *Le Livre des Métiers*, která nám nastiňuje pařížská povolání této doby, výše uvedená jsou její součástí.

Časem však ženy začínaly svůj statut ztrácet. Ve 14. století *La Loi salique* vyloučil ženy z trůnu Francie, v červnu roku 1593 zakázal Parlament ženám pracovat ve státní správě. Poté až do 17. století byla situace uvolněnější. Během Velké francouzské revoluce i přes několik bojů za rovnoprávnost žen, za kterými stála například Olympe de Gouges se svou kritikou nadvlády mužů a nerovnosti pohlaví (roku 1791 sepsala *la Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*), Napoleon Bonaparte zakázal angažovanost žen v politice. A tak se stal mužský rod jediným používaným. Ženské tvary vznikaly, ale ve zcela jiném duchu –

⁹ Latina, z níž si náš jazyk vypůjčil většinu slovní zásoby, je tvořila zcela jednoduše záměnou ženského a mužského sufixu.

¹⁰ Nazývaly se tedy královnami, vévodkyněmi, hraběnkami, ale také nožířkami, holičkami, řeznicemi, majitelkami veřejných lázní, kotlářkami, kloboučnice, lazebnicemi, pekařkami, obchodnicemi s galantním zbožím, mlynářkami, knoflíkářky, hospodskými, podkovářkami, přadlenami, selkami a zlatnicemi.

tedy například *la mairesse* nebyla starostkou, nýbrž ženou starosty, *la colonelle* plukovníkova žena.

Také volební právo měli jen muži. Protesty žen z feministických skupin, jako byla například *Le Droit des femmes* v čele s Hubertine Auclert, to nezměnila. Jejich žádosti o volební právo však byly odmítnuty podle článku 6 ze zákona z 5. května roku 1858 – „*Sont électeurs tous le Français*“. Tím ale byli myšleni jen muži francouzské národnosti. Roku 1876 tak Hubertine Auclert založila společnost *Le droit des femmes qui soutient le droit de vote pour les femmes*. Právo volit získaly ženy až roku 1944.

Až ve 40. letech 20. století došlo ke zrovnoprávnění platů mužů i žen (vdané ženy mají právo obdržet svůj plat od roku 1907). Do roku 1965 však neměly vdané ženy právo vykonávat profesi bez svolení svého manžela.

Situace dosáhla zlomu roku 1984, kdy předseda vlády Laurent Fabius založil *La Commission de terminologie relative au vocabulaire concernant les activités des femmes*, kterou ustanovil, že neexistuje žádná překážka, proč by se neměly názvy povolání feminizovat. Vláda se tímto snažila začlenit ženy do veřejného života a dát jim možnost vykonávat funkce, které byly doposud vykonávány výhradně muži.

2.1 Vývoj ve vybraných frankofonních zemích

Ostatní frankofonní země jsou vůči Francii ve vývoji napřed.

2.1.1 Belgie

La Communauté française de Belgique roku 1993 vydala dekret týkající se feminizace názvů povolání, funkcí, hodností a titulů. V dnešní době je poženšťování v terminologii hojně rozšířeno i ve veřejném sektoru.

2.1.2 Švýcarsko

Ve Švýcarsku došlo k rozrůznění názorů podle kantonů. Kanton Ženeva díky zákonu z roku 1988 feminizuje názvy povolání, funkcí, hodností a titulů v administrativních záležitostech.

2.1.3 Québec

V Québecu roku 1979 *L'Office québécoise de la langue française* podpořila feminizaci názvů profesí a funkcí. Nejprve jen v administrativě, poté se přešlo i k běžnému užívání v tisku. Netrvalo dlouho a došlo i k rozšíření mezi veřejnost. Tzv. *Révolution*

tranquille probíhající od 60. let 20. století, období pokusů o nezávislost na zbytku Kanady, celková emancipace, vůle vytvořit novou samostatnou zemi a především také obrana francouzštiny na anglofonním území Kanady – to vše přispělo k tak vřelému přijetí feminizovaných názvů povolání, funkcí, hodností a titulů quebeckou veřejností. Byly to tedy hlavně okolnosti, které vytvořily z Québecu, co se týče feminizace, provincii s tak moderními a pokrokovými názory.

2.2 Stanovisko Francouzské Akademie

O vytvoření *Commission de terminologie relative au vocabulaire concernant les activités des femmes* roku 1984 Francouzská Akademie nebyla informována ani přizvána ke spolupráci. Reagovala na to prohlášením proti feminizaci, které vypracovali Georges Dumézil a Claude Lévi-Strauss. Podle Francouzské Akademie je naprosto lingvisticky zbytečné, až nesmyslné, vytvářet nové formy pro označení povolání, funkce, hodnosti či titulu pro ženy. Zdůrazňuje, že *masculinum* je ve francouzštině *genre non-marqué*, tedy nepříznačkový, a tím pádem může bez problémů označovat muže i ženu, kdežto *femininum* ve francouzštině je *genre marqué*. Pokud by se to změnilo, tak by to podle Akademiků narušilo jazykovou rovnováhu, která nyní panuje. I přes přesvědčení Francouzské Akademie předseda vlády roku 1986 povolil používání feminizovaných názvů povolání v oficiálních administrativních textech. Další vlnu reakcí Francouzské Akademie vyvolaly roku 1997 některé ministryně, které si začaly říkat *la ministre*. Roku 1998 předseda vlády ustanovil, že není žádná překážka, která by bránila feminizování názvů jmen povolání, ale u funkcí, hodností a titulů je to něco jiného – ty nepojmenovávají člověka, jde jen o pojmenování titulu, který daný člověk nese u svého jména – u nich by k feminizaci docházet nemělo.

3 Hypotézy

3.1 Historický vývoj

Lze počítat s tím, že četnost ženských tvarů názvů povolání, funkcí, hodností a titulů bude ovlivněna historickým vývojem. Velký nárůst ženských tvarů můžeme očekávat po roce 1984 a především pak po roce 1998. Právě kvůli důležitému kroku vlády zapojit ženy do veřejného života a dát jim možnost stejného zaměstnání jako mužům, je možné očekávat vyšší počet ženských forem názvů.

Avšak na druhou stranu je důležité vzít na vědomí reakci Francouzské Akademie na toto ustanovení, tedy prohlášení proti feminizaci vydané Georges Dumézilem a Claude Lévi-Straussem. Je určitě možné, že se média začala řídit právě názorem Francouzské Akademie, tedy tou nejvyšší institucí, která má na starost dohlížet na francouzský jazyk, a ne ustanovením předsedy vlády.

Po roce 1998, kdy se užívání ženských tvarů názvů povolání, funkcí, hodností a titulů stalo oficiálním díky ustanovení předsedy vlády, můžeme věřit v radikální vzestup počtu ženských tvarů. I přes neustálý odpor Francouzské Akademie feminizovat názvy povolání, funkcí, hodností a titulů, lze očekávat náhlý nárůstu ženských forem po roce 1998.

3.2 Prestižní funkce

Zaměstnání v politice, armádě či například v medicíně lze považovat za prestižní. Takové funkce zastupovali dříve vždy jen muži, existovala tedy jen mužská forma názvů povolání, funkcí, hodností a titulů. Postupem času tyto funkce přebíraly i ženy a vyvstávala otázka, zda název povolání feminizovat, pokud ho bude vykonávat žena. *Un métier féminisé perdrait ainsi de son prestige et de sa valeur d'autorité*¹¹ [...] (viz Cerquiglini (1999: 32). Čím byla funkce prestižnější, tím menší měla tendenci k feminizaci.

Někdy to byly právě ženy, které bojovaly proti ženskému tvaru názvu svého povolání, funkce, hodnosti či titulu, chtěly tak ukázat svou moc a autoritu a poukázat na to, že i ženy mají na to, aby vykonávaly stejnou funkci jako muži. Navíc některé ženské tvary názvů povolání, funkcí, titulů či hodností v sobě obsahují jisté konotace. Příklad, který uvádí ve své eseji Louise-L. Larivière, « *Le directeur du journal a été hospitalisé pour une ligature des*

---

¹¹ Feminizované povolání tak ztrácelo svou prestiž a autoritu.

trompes. »¹² (viz, Larivière (2000: 57) nám ukazuje, že i v takto nevhodně vytvořené větě byl použit tvar *masculina*. Jak autorka vysvětluje, ženský tvar *directrice* v sobě obsahuje konotace k tradičně ženským funkcím jako například *directrice d'école*, které s prestiží nemají co dočinění.

Z tohoto hlediska si můžeme vytyčit mezi zkoumanými povoláními ty nejprestižnější – *présidente, sénatrice, députée, avocate* či *chirurgienne*. Můžeme tedy očekávat, že právě pro označení těchto povolání se bude více užívat *masculinum*. Právě naopak lze předpovídat, že ženské tvary názvů povolání jako je například *maire* či *poétesse* budou častější.

3.3 Pojmenování funkce nebo určitého člověka?

Pojmenování se liší v závislosti na tom, zda pojmenováváme název funkce obecně nebo přímo určitého člověka vykonávajícího určité zaměstnání. *Il établit une nette différence entre les métiers d'une part [...] et les fonctions, grades ou titres d'autre part, qui doivent être clairement distingués de la personne. La fonction ne peut être identifiée à la personne qui l'occupe, le titre à la personne qui le porte, etc.*¹³ [...] (FA konzultováno 27.3.2013). Používání ženských tvarů se tak stává komplikovanější. Právě i z tohoto důvodu Francouzská Akademie považuje *masculinum* jako jediné možné.

Tento názor nám skvěle vysvětluje Bernard Cerquiglini ve své knize za pomoci označení *générique* a *spécifique* na příkladu *Dans cet hôpital, les fonctions de chirurgien (générique) sont occupées par une chirurgienne (spécifique)*¹⁴. (viz Cerquiglini (1999: 39) – *chirurgien* jako název funkce označuje jako *générique*, neboť jde o pojmenování funkce, kterou mohou vykonávat muži i ženy. Název funkce uvádíme vždy v *masculinu*. Kdežto *chirurgienne* je označeno jako *spécifique*, protože už je rozlišeno podle pohlaví a již jde o konkrétní pojmenování člověka, který funkci vykonává.

Abychom ještě lépe pochopili rozdíl mezi *métier* a *fonction*, pojďme najít význam slov ve slovníku (TLFi 1 konzultováno 30.3.2013). *Métier* je *Activité manuelle ou mécanique*

¹² „Ředitel novin byl hospitalizován kvůli podvázání vejcovodu.“ (myšleno samozřejmě jako femininum)

¹³ Stanovuje zřetelný rozdíl mezi povoláními z jedné strany [...] a funkcemi, hodnostmi a tituly ze strany druhé, které musí být jasně odlišeny od osoby. Název funkce se nemůže ztotožňovat s člověkem, který ji vykonává, titul s člověkem, který ho drží, etc

¹⁴ V této nemocnici, funkce chirurgů (*générique*) jsou vykonávány chirurgkou (*spécifique*).

*nécessitant l'acquisition d'un savoir-faire, d'une pratique*¹⁵. Definice *fonction* je následující: *Activité déterminée dévolue à un élément d'un ensemble ou à l'ensemble lui-même*.¹⁶

Vidíme tedy, že funkce znamená obecné pojmenování, které se neváže k žádné konkrétní osobě. Můžeme říct, že jde o hierarchii v nějaké společnosti. Funkce je možné rozdělovat jen v nějakém celku zaměstnanců. Kdežto zaměstnání je již pojmenování konkrétního zaměstnání konkrétní osoby. Je založeno na dovednosti, pro jejíž úspěšnost musela daná osoba projít vyučením.

Když si vezmeme názvy povolání z našeho výzkumu, můžeme říct, že *directrice*, *mairresse*, *présidente*, *députée* a *sénatrice* mohou být zcela jednoznačně v *masculinu* jakožto názvy funkcí. Ani na jedno ze zmíněných zaměstnání přímo nikdo nemohl být vyučen. U každého zaměstnání jde o určitý stupeň ve společnosti – například tedy funkce *directeur* představuje všechny řídící pozice, ať už jsou vykonávány muži či ženami.

Výše uvedené názvy tedy mohou vykazovat určitou rezistenci, právě kvůli tomu, že se v tisku vícekrát bude psát o funkcích obecně, než o zaměstnání konkrétních osob.

3.4 Oblast zájmu *Le Monde* a *Le Soleil*

Je důležité si uvědomit, že je to právě politika, které se tisk věnuje především. Z tohoto důvodu je možné, že právě tvary *présidente*, *députée* a *sénatrice* se budou v tisku objevovat nejčastěji. Ostatní tvary, jako například, *poétesse* či *mairresse* nemusí být tak frekventované, jde o povolání, o které se tisk obecně zajímá méně.

3.5 Bezpečností složky

V poslední době se stále více setkáváme se ženami, které vykonávají funkce tradičně vymezené mužům, tím myslíme především v oblasti ozbrojených sil států, jako jsou například policistky či ženy v armádě. Za těchto okolností můžeme čekat i zvýšení počtu ženských tvarů pro pojmenování jejich zaměstnání v médiích. Je tedy možné, že právě tvary *une policière* či *lieutenant* z našeho výzkumu zaznamenají vyšší výskyt v novinových článcích v průběhu našich čtyř období.

---

¹⁵ Manuální nebo mechanická aktivita vyžadující poznatky a zkušenosti, praxi.

¹⁶ Aktivita určená části z celku nebo celku samotnému.

3.6 Rozdíly mezi *Le Monde* a *Le Soleil*

Z důvodu, že Québec byl a je této problematice otevřenější, můžeme očekávat celkově vyšší počet výsledků s ženskými tvary názvů povolání, funkcí, hodností a titulů v quebeckém tisku. Lze se domnívat, že pokud by měl zároveň francouzský i quebecký tisk napsat o stejných ženách určitého povolání, francouzské noviny by ještě určitě často použily mužské tvary pro označení ženy. Naproti tomu lze předpokládat, že v quebeckém tisku bychom našli právě naopak více tvarů ženských.

Lze předpokládat, že v Québecu se tendence feminizovat přenese i na prestižní funkce. Je tedy možné, že například *présidente*, *sénatrice*, *députée* či *chirurgienne* získají nesrovnatelně větší množství výsledků v *Le Soleil* než v *Le Monde*. Počítáme, že i s *directrice* bude nalezeno více článků v *Le Soleil* než v *Le Monde*.

U bezpečnostních složek lze očekávat stejný vývoj v *Le Soleil* jako v *Le Monde*. Ale i přes nízký počet žen vykonávajících taková povolání, můžeme počítat s vyšším počtem nalezených ženských tvarů v *Le Soleil* než v *Le Monde*.

4 Výzkum – *Europresse* – Výsledky

Pro přesnější výsledky vývoje používání ženských tvarů názvů povolání, funkcí, hodností a titulů jsme využili databázi *Europresse*, která zpřístupňuje veřejnosti digitalizovaný archiv několika periodik. Pro náš výzkum jsme využili archiv francouzského deníku *Le Monde* a archiv quebeckého deníku *Le Soleil*. Na výzkumu jsme pracovali ve Francouzském institutu v Praze, kde mají tento digitální zdroj k dispozici. První přístupné vydání novin *Le Monde* je z roku 1987, první vydání *Le Soleil* je dostupné o pár let později. Rozdělili jsme si výzkum do čtyř období – 1987-1995, 1996-2000, 2001-2006 a 2006-2013. Poslední záznam jsme vždy vyhledávali dne 12. února roku 2013, abychom měli výsledky jednotné a utříděné. V každém časovém rozmezí jsme vyhledávali tytéž ženské tvary. Věnovali jsme se tvarům, které jsou nejčastěji feminizované. Pracovali jsme se stejnými názvy povolání, funkcí, hodností a titulů jako jsme uvedli v našem dotazníku. Zajímala nás především četnost výskytu daného názvu v daném časovém rozpětí.

4.1 *Le Monde*

4.1.1 Období 1. 1. 1987 – 31. 12. 1995

V tomto období bylo napsáno dohromady 28 novinových článků, které obsahovaly ženský tvar *doctoresse*, z toho polovina pouze mezi lety 1993-1995. Tvar *directrice* byl hojně používán, objevil se dokonce ve 2 385 člancích. Avšak první takový se našel až v červenci roku 1993. Tvar *chirurgienne* byl obsažen pouze ve třech člancích, a to jeden v roce 1992 a dva roku 1993. Tvar *avocate* bylo nalezen dohromady v 587 člancích. S tvary *professeuse*, *professeuse* a *profesoresse* neexistoval žádný vyhovující článek. Při vyhledávání tvaru *maireesse* nastal problém, neboť toto slovo bylo často použito jako příjmení.¹⁷ Po vyloučení nepoužitelných článků zbylo z 31 nalezených výsledků 6 vyhovujících. Tvar *présidente* se objevil ve 3 645 dokumentech. Avšak první článek byl až z dubna 1994. Tedy takový počet článků vznikl pouze během necelých dvou let. S tvarem *députée* bylo nalezeno 102 výsledků. Pouze v jednom článku byl napsán tvar *lieutenante*. S *policière* nastal další problém.

---

¹⁷ LÉGION D'HONNEUR

Le Monde - 04/01/1993 - 2705 mots

Lobjeois, secrétaire d'un comité central d'entreprise, membre du Conseil national des assurances;

Jacques Mairesse, inspecteur général à l'INSEE; Paul Micaëlli, ancien receveur principal des douanes [...]

Vyhledávali jsme tvar *une policière*, aby bylo možné vyloučit adjektiva.¹⁸ V archivu *Europresse* lze vyhledávat více slov, ale bohužel se neřeší posloupnost slov ani interpunkce mezi nimi, což byla další komplikace.¹⁹ S tvarem *sénatrice* byly napsány tři články, dva roku 1993 a jeden v roce 1994. S tvarem *poétesse* bylo zaznamenáno 193 článků.

4.1.2 Období 1. 1. 1996 – 31. 12. 2000

Tvar *doctoresse* se objevil v tomto časovém rozpětí dohromady ve 34 člancích. U *directrice* byl zaznamenán opět velký počet výsledků, celkem 2 848. Tvar *chirurgienne* byl nalezen v 11 člancích, z toho překvapivě 7 před rokem 2000. Tvar *avocate* byl nalezen v 787 člancích, první až v březnu roku 1997. Více než 30% článků s tímto tvarem bylo zjištěno pouze během roku 2000. Tvary *professeuse* a *professoressse* se opět nesetkaly s žádným výsledkem, ale s *professeure* bylo zaznamenáno 12 článků – dva z roku 1998, avšak pojednávaly o problematice feminizace názvu povolání *professeur*²⁰, staly se tedy nepoužitelnými. Použitelných zbylo 10 článků, všechny z roku 2000. S vyhledáváním *maireesse* nastaly opět stejné problémy kvůli četnosti tohoto příjmení. Bylo nalezeno také několik článků týkajících se problematiky feminizace, z tohoto důvodu nevyhovujících naší studii.²¹ Přijatelné výsledky se vyskytly pouze čtyři. *Présidente* se objevilo v 3 703 člancích, s tím, že první článek s tímto tvarem vyšel až v březnu roku 2000. S tvarem *députée* bylo nalezeno 1 059 článků, avšak před rokem 1999 pouze 44 výsledků. Tvar *lieutenante* byl

¹⁸ ATTENTATS : dix-neuf personnes proches des milieux islamistes ont été placées en garde à vue

Le Monde - 07/12/1995 - 102 mots

[...] été placées en garde à vue, mardi 5 décembre, à l'issue d'**une opération policière** menée à Paris, dans la banlieue parisienne et dans les régions de Lyon, Toulouse [...]

¹⁹ Deux artistes réactivent l'utopie de la Commune

Le Monde - 17/05/2004 - 967 mots

[...] Il faut une intrigue **policière**, **une** vengeance, des poursuites. [...]

²⁰ La querelle du neutre

Le Monde - 31/07/1998 - 1833 mots

FUMAROLI MARC - surtout incomplète. Ni ministre, ni gardeuse ou gardienne des sceaux, ni mairesse, ni proviseuse, ni **professeure**, ni rectrice, ni sénatrice (ou sénateure, ou sénateuse) ne figureraient dans ce fameux projet de modernisation de la langue [...]

²¹ Docteur Freud, au secours !

Le Monde - 10/08/1998 - 129 mots

MESNARD CHRISTINE - [...] titres mais des arguments de Monsieur l'Académicien. Docteur Freud, au secours ! Comment imaginer que **maireesse**, maîtresse, doctoresse puissent rimer avec d'autres mots que "fesse, borgnesse et drôlesse" [...]

nalezen ve dvou člancích. Tvar *une policière* se v tomto časovém rozpětí objevil v 28 dokumentech. S tvarem *sénatrice* bylo nalezeno 71 výsledků. Tvar *poétesse* byl zastoupen v člancích hojně ve všech ročnících tohoto období, dohromady ve 134 člancích.

4.1.3 Období 1. 1. 2001 – 31. 12. 2006

S tvarem *doctoresse* bylo nalezeno dohromady v tomto období 26 výsledků, ovšem jen 25 použitelných pro výzkum, protože jeden článek se týkal problematiky feminizace. Tvar *directrice* se opět objevil v mnoha člancích – dosáhl celkem 4 674 výsledků. Tvar *chirurgienne* byl zastoupen v 19 člancích. Překvapivé výsledky jsme zaznamenali u tvaru *avocate* – celkem bylo nalezeno 1 414 dokumentů s tím, že 263 za rok 2001 a pouze 188 za rok 2006. Tvary *professeuse* a *professoressse* opět nezaznamenaly žádný pokrok, ale tvar *professeure* se objevil již ve 190 člancích. A opět tu máme problém s *mairresse* – když si odmyslíme příjmení, máme použitelných 11 výsledků. Tvar *présidente* byl opět nalezen v mnoha dokumentech, celkem získal 5 841 výsledků. Výsledky obsahovaly i složené tvary.²² S tvarem *députée* jsme zaznamenali 1 677 výsledků. Tvar *lieutenant* dosáhl již pěti výsledků, dva za rok 2001, tři za rok 2005. Tvar *une policière* byl hojně zastoupen ve všech letech tohoto období, dohromady byl nalezen ve 23 člancích. Bylo nalezeno 464 článků s tvarem *sénatrice* a 138 s tvarem *poétesse*.

4.1.4 Období 1. 1. 2007 – 12. 2. 2013

V posledním období tvar *doctoresse* dosáhl 17 výsledků. Tvar *directrice* opět vykázal vysoký počet výsledků, tentokrát 5 921. Tvar *chirurgienne* byl nalezen dohromady v 15 člancích. Tvar *avocate* se objevil v 1 454 dokumentech. U *professeuse* a *professoressse* jsme se nesetkali s žádnými výsledky, avšak tvar *professeure* byl objeven v 624 novinových člancích. Tvar *mairresse* byl nalezen 18krát, ale jen 5 článků bylo použitelných, opět ze stejného důvodu, a to kvůli příjmení. U prezidentek došlo opět k navýšení, v archivu bylo k nalezení celkem 6 895 článků s tvarem *présidente*. S tvarem *députée* bylo zaznamenáno 1 944 výsledků, s tvarem *lieutenant* celkem tři, ale jen dva vhodné pro náš výzkum, protože jeden obsahoval tento tvar jako název knihy. Tvar *policière* s neurčitým členem dohromady

²² Loyola de Palacio

Le Monde - 16/12/2006 - 326 mots

[...] de Palacio, ancienne ministre espagnole, puis **vice-présidente** de la Commission européenne, est morte à Madrid, mercredi 13 décembre, des suites d'un cancer [...]

byl napsán v 69 člancích. Tvar *sénatrice* byl zastoupena v 777 dokumentech, tvar *poétesse* v 164 člancích.

4.1.5 Tabulka výsledků a celkový náhled

	1. období (1987-1995)	2. období (1996-2000)	3. období (2001-2006)	4. období (2007-2013)
Doctoresse	28	34	26	17
Directrice	2 385	2 848	4 674	5 921
Chirurgienne	3	11	19	15
Avocate	587	787	1414	1454
Professeure	0	10	190	624
Mairesse	6	4	11	5
Présidente	3 645	3 703	5 841	6 895
Députée	102	1059	1 677	1 944
Lieutenante	1	3	5	2
Une policière	11	28	23	69
Sénatrice	3	71	464	777
Poétesse	193	134	138	164

Tabulka 1 – Výsledná čísla z Le Monde (Europresse)

Jak můžeme vypořádat z tabulky, pokud porovnáme první a poslední období, nejradikálnější vzestup byl zaznamenán u tvarů *professeure*, *sénatrice* a *députée*. Počet tvarů *directrice*, *avocate* a *présidente* také velice stoupal, ale více méně pravidelně, i v první období byly tyto tvary hojně používány. Když si povšimneme ostatních čísel, vidíme, že nejsou až tak vysoká. Výsledná čísla u tvarů *doctoresse*, *mairesse*, *lieutenante* a *poétesse* jsou v podstatě stagnující, když jde o vzestupnou tendenci, nejedná se o nic radikálního. V případě tvarů *doctoresse* a *poétesse* lze pozorovat dokonce i klesání počtu výsledků při porovnání prvního a posledního období. Počet tvarů *chirurgienne* a *une policière*, i přes menší snížení počtu výsledků mezi druhým a třetím obdobím, se celkově zvyšoval.

4.2 Le Soleil

Díky stejnému výzkumu v quebeckém periodiku můžeme pozorovat změny ve vývoji v Québecu a výsledky porovnávat. Jak víme z nástinu historie, Québec používání ženských tvarů, co se týče povolání, funkcí, hodností a titulů, vřele přijal, a tak můžeme zkoumat, zda to tato studie potvrdí nebo naopak vyvrátí. Vývoj můžeme pozorovat v následující tabulce.

4.2.1 Tabulka výsledků a celkový náhled

	1. období (1987-1995)	2. období (1996-2000)	3. období (2001-2006)	4. období (2007-2013)
Doctoresse	3	10	9	2
Directrice	2 582	3 676	6 019	6 402
Chirurgienne	19	36	60	29
Avocate	553	869	1 095	1 073
Professeure	260	428	979	968
Mairesse	1 298	1 655	1 910	2 423
Présidente	4 039	5 733	7 404	5 892
Députée	938	1 588	2 589	2 134
Lieutenante	0	28	43	107
Une policière	56	87	131	141
Sénatrice	54	106	295	284
Poétesse	29	57	63	42

Tabulka 2 – Výsledná čísla z Le Soleil (Europresse)

Jak můžeme vypořádat z tabulky, nejvyšší počet článků v průběhu všech období získaly tvary *directrice*, *mairesse* a *présidente*. Tvary *directrice* a *mairesse* zaznamenaly neustále se zvyšující tendenci, avšak s tvarem *présidente* jsme našli v posledním období mnohem méně článků než v předchozím a skoro stejně jako v druhém období. Když se podíváme pozorněji, vidíme, že i ostatní tvary kromě *doctoresse*, *lieutenante* a *une policière* se v prvních třech obdobích stále zvyšovaly, avšak v posledním období došlo ke snížení počtu výsledků. Výsledné počty článků s tvarem *doctoresse* se začaly snižovat již ve třetím období, jsou však tak nízké, že je nemůžeme brát za směrodatné. Tvar *lieutenante* rapidně stoupal ve všech čtyřech obdobích. I tvar *une policière* rostl.

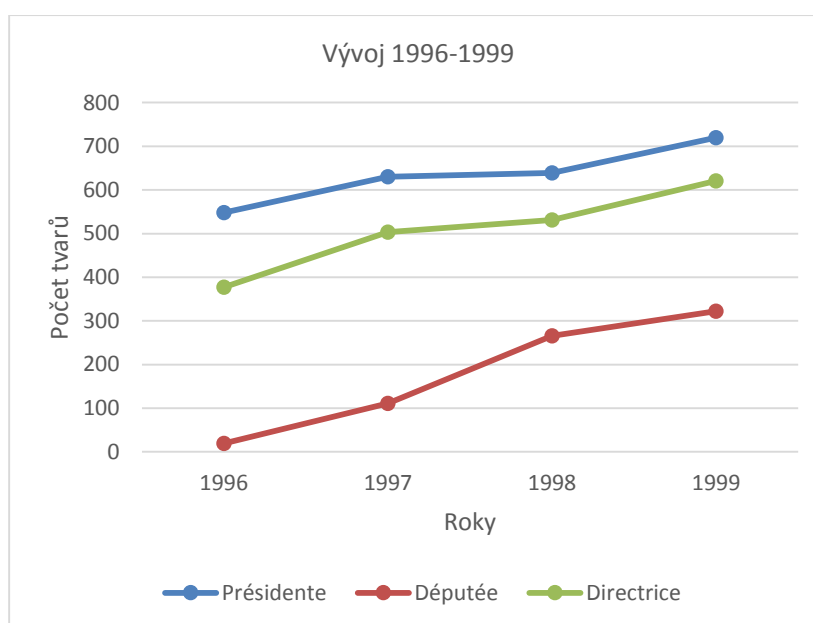
5 Srovnání s hypotézami

5.1 *Le Monde*

5.1.1 Historický vývoj

Je potřeba si nastínit vývoj okolo zlomového roku 1998, aby bylo poznat, zda se četnost vybraných ženských tvarů opravdu lišila. Podíváme se tedy na vývoj některých názvů povolání z našeho výzkumu v krátkém období 1996-1999. Bude zajímavé sledovat, zda lze odlišit období před a po roce 1998, co se týče četnosti výskytů.

Pro lepší znázornění jsme si vytvořili následující graf:

Graf 1 – Vývoj 1996-1999

U tvarů *présidente* a *directrice* vidíme opravdu nejradikálnější stoupací tendenci po roce 1998, avšak lze upozorovat, že počet nalezených tvarů *députée* se zvyšoval rychleji již mezi lety dřívějšími.

5.1.2 Prestižní funkce

Co se týče prestižních funkcí, naše hypotéza se nepotvrdila. Tvary *présidente*, *sénatrice*, *députée* či *avocate* právě naopak zaznamenaly veliký nárůst. Avšak musíme si povšimnout, že zatímco tvary *sénatrice* a *députée* získaly málo výsledků v prvním období a od druhého období se počet výsledků zvyšoval, tvar *présidente* je již v prvním období velice frekventovaný, až překvapivě. Počet tvaru *avocate* se mezi druhým a třetím obdobím až zdvojnásobil.

Tvar *chirurgienne* získal celkově poměrně málo výsledků, proto se jimi nemůžeme moc řídit, ale i přesto se ani v tomto případě naše hypotéza nepotvrdila – i zde vidíme určité stoupající hodnoty oproti prvnímu období.

U tvarů *maitresse* a *poétesse* jsme očekávali velký nárůst, ovšem nestalo se tak. Opět jako u *chirurgienne* i *maitresse* získala málo výsledků, které pro nás tudíž nemohou být vypovídající, ale i přesto vidíme, že co do četnosti výsledků, první a poslední období je téměř stejné. I počet výsledků tvaru *poétesse* byl nejvyšší v první období, poté klesal.

5.1.3 Pojmenování funkce nebo určitého člověka?

Jak je možné z výzkumu vidět, pouze tvar *maitresse* získal nízký počet výsledků, a to ve všech obdobích, což je možná způsobeno nárůstem tvaru *la maire*. Naopak jsme našli hodně článků s ostatními názvy povolání. Můžeme tedy říci, že bylo napsáno hodně novinových článků popisujících zaměstnání konkrétní osoby. Bohužel by bylo příliš složité dojít k ověření, neboť bychom museli přečíst každý novinový článek s daným názvem povolání, abychom zjistili, zda se píše o funkci nebo zaměstnání. Je však možné, že bude existovat více článků popisujících konkrétní zaměstnání než obecně funkce v nějaké společnosti.

5.1.4 Oblast zájmu *Le Monde* a *Le Soleil*

Opravdu jsme zaznamenali nejvyšší počet tvarů jako je *sénatrice*, *députée* a *présidente*, hypotéza se potvrdila. Politika je jedním z nejfrekventovanějších témat v novinách, s články o politice se setkáváme neustále. Politici jsou jedni z nejsledovanějších lidí. A tak není divu, že právě o politicky angažovaných lidech bylo nalezeno nejvíce novinových článků. Ani tvary *avocate* a *directrice* nezůstaly pozadu. Advokáti jsou velmi důležití ve všemožných kauzách v různých oborech. Jsou proto velmi často zmiňováni v novinách. Ředitelů a ředitelky je nespočet, setkáváme se s nimi v mnohých odvětvích, každá struktura má svého vedoucího. I na ně je velmi často poukazováno v tisku, ať už z jakéhokoliv důvodu.

5.1.5 Bezpečnostní složky

Tvar *une policière* opravdu zaznamenal nárůst, tak jak bylo uvedeno v hypotéze. Může to být tedy způsobeno celkově větším počtem policistek. Tak nízká čísla u *lieutenant* nemůžeme považovat za vypovídající výsledek, ale i tak vidíme určitý postup k vyššímu číslu ve třetím období.

5.2 *Le Soleil*

Tentokrát nám hypotézy vyšly mnohem lépe. Opravdu jsme našli hodně výsledků s názvy prestižních povolání jako například v politice *présidente* či *députée*. V *Le Soleil* jsme čekali více článků s takovými názvy povolání než v *Le Monde*, ale nevěřili jsme v až tak markantní rozdíl. Stále jsme věřili v určitou rezistenci mužských tvarů názvů prestižních funkcí vůči feminizaci. To se nám opět jako v *Le Monde* nepotvrdilo. S vysokým počtem výsledků, jak jsme předpokládali, jsme se setkali i při vyhledávání tvaru *directrice*.

Veliký nárůst jsme zaznamenali u tvarů *lieutenant* a *une policière*, tedy z odvětví také prestižního. Je tedy možné, jak jsme uvedli v hypotéze, že v Québecu jsou více otevření používat ženské tvary názvů povolání, funkcí, hodností a titulů i pro ženy, které jsou v zaměstnání, co do počtu, menšinou. Možná i ženy v Québecu mají větší tendenci se v takových zaměstnáních angažovat.

Nečekali jsme však tak náhlou a poměrně silnou rezistenci ženských tvarů názvů povolání v našem posledním období u většiny hledaných tvarů. Spíše jsme věřili v neustále stoupající hodnoty.

6 Možné faktory ovlivňující výsledky a jejich ověření

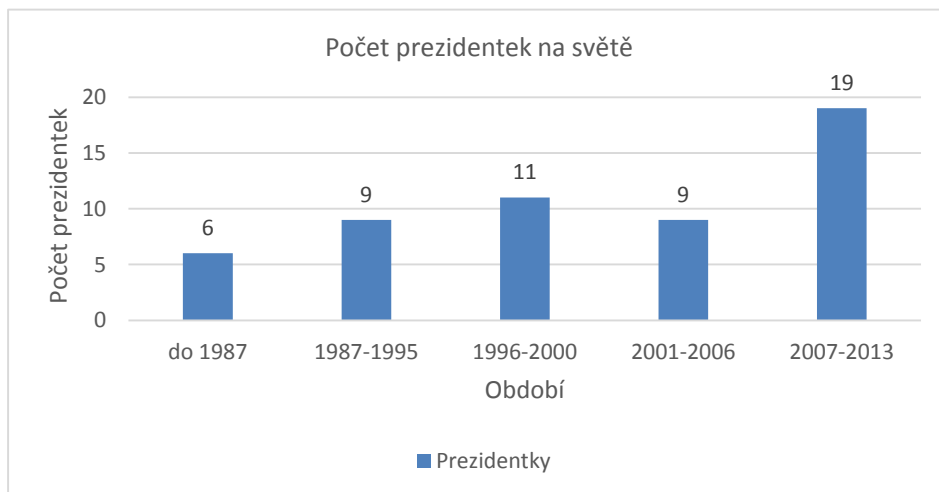
Pokusme se nyní analyzovat možné faktory, které mohly ovlivnit výsledky.

6.1 Politika

Hodně ženských tvarů jsme našli v odvětví politiky, což může být mimo jiné způsobeno také vyšší angažovaností žen v politice.

6.1.1 Prezidentky

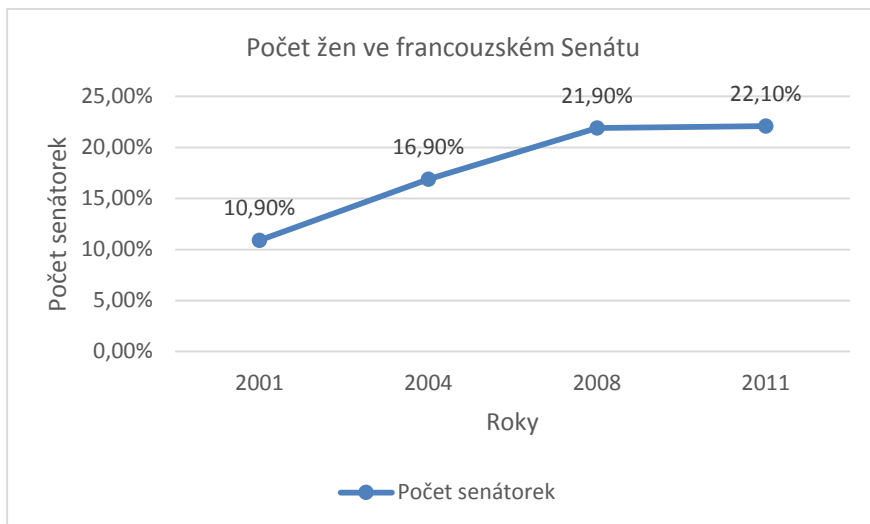
Vytvořili jsme si seznam všech prezidentek na světě, abychom zjistili, kolik žen-prezidentek kdy vládlo. Brali jsme v úvahu i pozici prezidentek v rámci Federální rady ve Švýcarsku. Rozdělili jsme je do našich čtyř období. Již před rokem 1987, před naším prvním obdobím, o které se zajímáme, bylo v čele států 6 prezidentek. V prvním období dohromady 9, v druhém 11, ve třetím 9 stejně jako v prvním a v posledním období dokonce 22. Vidíme tedy, že žen-prezidentek bylo v našich čtyřech časových rozpětích poměrně hodně. Není tedy divu, že jsme našli s tvarem *présidente* tolik výsledků. V posledním období počet prezidentek poměrně rapidně vzrostl. To se projevuje i v našem výzkumu z *Europresse*. V posledním období jsme získali nejvyšší počet článků s ženským tvarem *présidente*, i ve skutečnosti v tomto období vládlo na světě nejvíce žen-prezidentek. I první dvě období s výsledky z *Europresse* a s počtem prezidentek souhlasí, mezi prvním a druhým obdobím vidíme menší nárůst. Jen třetí období se trochu rozrůžnilo. V *Europresse* vidíme markantní nárůst výsledků ve třetím období oproti prvním dvěma, ve skutečnosti však byl počet prezidentek stejný jako v prvním období a dokonce menší než ve druhém. Avšak musíme brát ohled i na to, že v tisku se může psát i o bývalých prezidentkách, ne pouze o současných. A počet takových samozřejmě vzrůstá.

Graf 2 – Počet prezidentek na světě

6.1.2 Senátorky

Ženy se v senátu angažují od roku 1946. Podle grafů na oficiálních stránkách francouzského Senátu vidíme, že počet žen v Senátu stoupá. (SENAT konzultováno 4. 4. 2013). Pro detailnější vývoj počtu žen-senátorek si můžeme vzít na ukázkou tento graf:

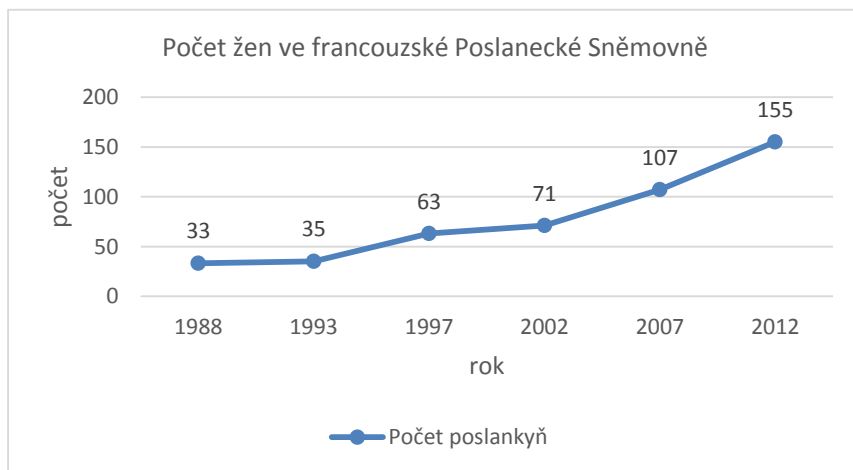

Graf 3 – Počet žen ve francouzském Senátu

Je tedy možné vidět, že počet žen v Senátu opravdu v obdobích v našem výzkumu opravdu stoupal, není tedy nic zvláštního, že stoupal i počet nalezených novinových článků s tvarem *sénatrice*.

6.1.3 Poslankyně

V Poslanecké Sněmovně ve Francii se ženy mohly angažovat od roku 1945. Detailnější vývoj jejich počtu můžeme vypořádat z tohoto grafu.

Graf 4 – Počet žen ve francouzské Poslanecké Sněmovně

6.2 Armáda

Francouzské ozbrojené síly můžeme rozdělit na *Armée de terre*, *Armée de l'air*, *Marine nationale* a *Gendarmerie nationale*. Pojďme nyní prozkoumat vývoj počtu žen v těchto složkách, abychom zjistili, zda jejich počet opravdu stoupal. Ženy se dostávaly do armády od roku 1938. Zákon z 11. 7. 1938 totiž ustanovil, že se mohou v armádě dobrovolně angažovat všichni, a tak se začaly do armády hlásit i ženy. Pouze do *Armée de l'air* se mohly ženy dostat až v druhé polovině 20. století. Podle informací z roku 2008 víme, že v *Armée de l'air* bylo obsaženo 21% žen, v *Gendarmerie nationale* 13%, v *Marine nationale* 12% a v *Armée de terre* 11%.

Nejvíce feminizovaná stále zůstává *Armée de l'air*. Ženy reprezentují 6% *personnel navigant*²³, 10% *mécaniciens*²⁴, 40% žen *personnel basier*²⁵, 31% *commissaires*²⁶. Dokonce existují i ženy-pilotky stíhaček, podle informace z 12. 10. 2010 jich je 11. (MD1 konzultováno 30. 3. 2013).

Od roku 1983 ženy mohly být jmenovány *officiers*²⁷ a *sous-officiers*²⁸ v rámci *Gendarmerie nationale*. V roce 2013 již ženy nalezneme na všech pozicích kromě jediné – *sous-officiers de la Gendarmerie mobile*²⁹. V této složce máme podle informace z konce roku 2012 obsaženo 17 725 žen, což je 17,5% z celkového počtu zaměstnaných. Je zaměstnáno 354 žen jako *officiers de gendarmerie*³⁰, 215 *officiers du corps de soutien*³¹, 8056 žen *sous-officiers de gendarmerie*³², 2 718 *sous-officiers du corps de soutien*³³, 4 301 *gendarmes adjoints volontaire*³⁴ a 1 881 *personnels civils*³⁵. (MI konzultováno 30.3.2013). Francie má

---

²³ Posádka

²⁴ Mechanici

²⁵ Pozemní personál

²⁶ Komisaři

²⁷ Důstojníci

²⁸ Poddůstojníci

²⁹ Poddůstojníci Mobilního četnictva

³⁰ Důstojníci četnictva

³¹ Důstojníci pomocných sborů

³² Poddůstojníci četnictva

³³ Poddůstojníci pomocných sborů

³⁴ Dobrovolní zástupci četnictva

³⁵ Civilní personál

dokonce i svou historicky první generálku, a to v odvětví *Gendarmerie maritime*. *Elle préférerait qu'on l'appelle Mme le général*³⁶. (FIGARO 24.4.2013)

Zde lze vidět statistiky z odvětví *Marine nationale* z 8. 3. 2011.

		Celkový počet	Ženy	Ženy %
Officiers ³⁷	Officiers généraux ³⁸	59	0	0,00%
	Officiers supérieurs ³⁹	1 796	69	3,80%
	Officiers subalternes ⁴⁰	2 849	437	15,30%
	Aspirants, élèves officiers ⁴¹	421	89	21,10%
	Celkově	5 125	595	11,6%
Non officiers ⁴²	Officiers mariniers supérieurs ⁴³	8 961	650	7,30%
	Officiers mariniers subalternes ⁴⁴	18 004	2 479	13,80%
	Quartier-mâtres et matelots ⁴⁵	9 526	1 387	14,60%
	Volontaires ⁴⁶	1 095	325	29,70%
	Celkově	37 586	4 841	12,9%
Celkově v námořnictvu		42 711	5 436	12,7%

Tabulka 3 – Ženy v armádě (MD2 konzultováno 30. 3. 2013)

V *Armée de terre*, která je dnes feminizována nejméně, můžeme podle informace z roku 2011 najít 2 ženy v pozici *officiers* (4,3%) a 293 žen v pozici *sous-officiers* (16%).

V našem výzkumu máme uvedený ženský tvar *lieutenante*, tedy poručice. S touto hodností se setkáme v *Armée de l'air*, *Armée de terre* a v *Gendarmerie nationale*. Ve složce *Marine nationale* existuje *lieutenant de vaisseau*⁴⁷. Jak je vidět, ženských tvarů *lieutenante* se může vyskytnout hodně, protože tato hodnost je zastoupena ve všech čtyřech odvětvích francouzských ozbrojených sil.

³⁶ Dává přednost tomu, aby byla nazývána Mme le général.

³⁷ Důstojníci

³⁸ Generálové

³⁹ Vyšší důstojníci

⁴⁰ Nižší důstojníci

⁴¹ Podporučíci a žáci důstojnické školy

⁴² Ostatní (kromě důstojníků)

⁴³ Vyšší námořní důstojníci

⁴⁴ Nižší námořní důstojníci

⁴⁵ Vojenští ubytovatelé a námořníci

⁴⁶ Dobrovolníci

⁴⁷ Poručík námořnictva

6.3 -esse

Všechny tři tvary s koncovkou *-esse* z našeho výzkumu (*doctoresse*, *mairresse* a *poétesse*) zaznamenaly málo nalezených novinových článků (kromě tvaru *mairresse* hledaného v *Le Soleil*). Dokonce se jejich počty snižovaly. Vyhledávali jsme také tvar *profesoresse*, v žádném z našich čtyř zkoumaných období jsme nenašli jediný výsledek. Je dnes sufix *-esse* vůbec ještě produktivní?

Ženské tvary s koncovkou *-esse* jsou dnes zastaralé. Běžně se používaly ve středověku (jako například tvar *poétesse*), v současné době však čím dál tím méně. *Certains noms ont été féminisés depuis longtemps à l'aide du suffixe -esse : hôtesse, mairresse, maîtresse, poétesse... Ce suffixe étant aujourd'hui senti comme désuet, voire dévalorisant, on a préféré ne plus y avoir recours.*⁴⁸ (viz Cerquiglini (1999: 22). *On notera que le suffixe féminin "esse" n'est plus employé en français moderne*⁴⁹ (viz CIRCULAIRE konzultováno 30.4.2013)

[...] *le suffixe -esse paraît ironique ou péjoratif*⁵⁰ [...] (TLFi 3 konzultováno 28.4.2013). Dnes již není vhodné tuto koncovku používat. A tak dnes převládá názor ponechat pro označení ženského zaměstnání místo zakončení *-esse* *masculinum* s možností výběru přidat na konec *-e*. Avšak právě tvary jako *doctoresse*, *mairresse* a *poétesse* jsou v dnešní francouzštině ponechány a někdy používány.

6.4 Medicína

	1.1.2009		1.1.2010		1.1.2011		1.1.2012	
	Celkem	Ženy	Celkem	Ženy	Celkem	Ženy	Celkem	Ženy
Lékaři celkově	209143	39,7%	207457	40,3%	208727	40,8%	216762	41,2%
Chirurgie	3890	8,7%	3719	9,2%	3694	10%	3654	12,5%

Tabulka 4 Ženy ve zdravotnictví (INSEE konzultováno 28.4.2013)

Podle této tabulky lze vypožorovat, že počet žen zaměstnaných v odvětví lékařství mezi lety 2009-2012 stoupal. Nejde o žádný radikální vzestup, ale určitou stoupající tendenci

⁴⁸ Některé názvy byly dříve feminizovány za pomoci sufixu *-esse*: *hôtesse* (hostitelka), *mairresse* (starostka), *maîtresse* (učitelka), *poétesse* (básnířka)... Tento sufix je však dnes vnímán jako přežitek, dokonce i jako znehodnocující, je lepší ho dále nepoužívat.

⁴⁹ Poznamenáme, že sufix *feminina -esse* již není používán v moderní francouzštině.

⁵⁰ Suffix *-esse* se jeví jako ironický nebo pejorativní.

zaznamenat lze. I přesto, že je počet žen v lékařství vysoký, tvary *doctoresse* i *chirurgienne* z našeho výzkumu získaly málo výsledků.

Tvar *doctoresse* se ve Francii používá minimálně (v Belgii a ve Švýcarsku je častější). Důvodem je právě koncovka *-esse* (viz předešlá podkapitola *-esse*). Dnes se pro označení ženy dává přednost použití *un docteur* či *une docteure*.

Tvar *chirurgienne* je ve francouzštině velice vzácný. Chirurgie je lékařský obor, ve kterém je ve Francii v porovnání s ostatními zdravotnickými obory zaměstnáno velice málo žen.

7 Porovnání výsledků z *Le Monde* a z *Le Soleil* – určité jevy

7.1 *Mairesse*

Při porovnání počtu nalezených výsledků s tvarem *mairesse* v *Le Monde* a v *Le Soleil*, lze zaznamenat výrazný rozdíl. Zatímco ve Francii tvar získal velice málo výsledků, v Québecu nesrovnatelně více. Ani jsme se u tohoto tvaru nesetkali s poklesem počtu výsledků v posledním období jako u ostatních zkoumaných tvarů.

Při vyhledávání tohoto tvaru v deníku *Le Soleil* jsme velice často narazili na úryvky pojednávající o „*mairesse de Québec*“, o „*mairesse Andrée P. Boucher*“, ...⁵¹ Hodně článků se vyjadřovalo k určité situaci v městech kanadské provincie Québec, především k dění v hlavním městě provincie Québec. Články, ve kterých by *mairesse* označovala ženské příjmení (jako v *Le Monde*), jsme nenalezli, tudíž tímto velký počet výsledků zapříčiněn být nemůže.

V každém velkém městě z deseti kanadských provincií najdeme městskou radu v čele se starostou. Pravomoc starostů si určuje každá provincie samostatně nezávisle na ostatních. Starosta v městech provincie Québec má funkci poměrně vysokou. Zastává výkonnou moc v rámci městské rady, dohlíží na veškeré dění, kontroluje úředníky, stará se i o finance městské rady (CODE konzultováno 28.4.2013). Starostové Québecu a dalších měst z provincie Québec mají vyšší funkci než starostové ve francouzských městech.

Jak jsme psali v předešlých kapitolách, v tisku se píše především o těch lidech, kteří mají vysokou funkci, právě proto nalezneme především články o politice. Starostové, respektive starostky, mají významnější společenské postavení v Québecu než ve Francii, není tedy překvapivé, že nalezneme více článků o starostkách v quebeckém deníku než ve francouzském. Jak jsme uvedli, často bylo v tisku nalezeno jméno *Andrée P. Boucher*. Byla jedinou ženou-starostkou hlavního města Québec z celkových 37 starostů, zastupovala úřad starostky v období 2005-2007. Dříve byla starostkou po celých 17 let ve městě Sainte-Foy.

---

⁵¹ L'an un du règne de Mme Boucher

Le Soleil - 04/11/2006 - 682 mots

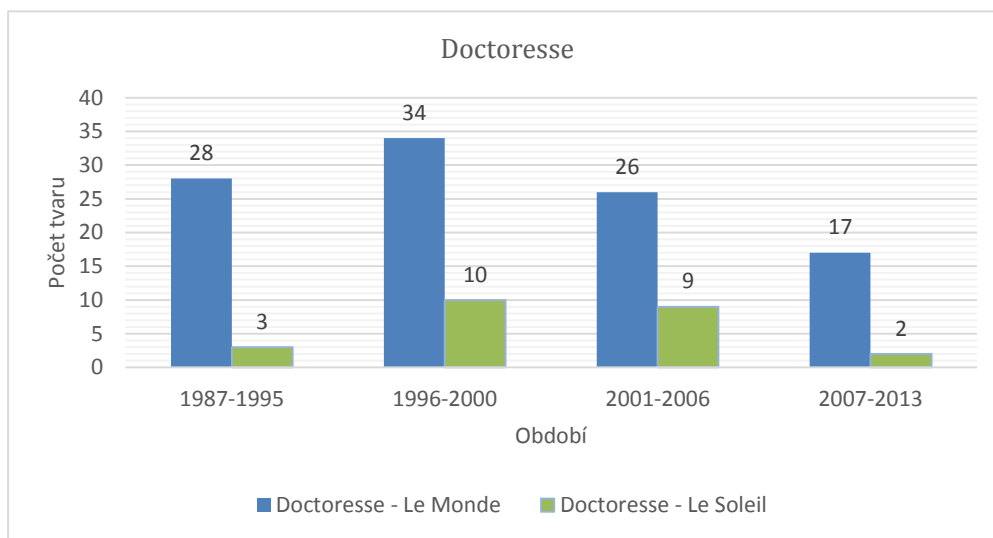
Mathieu, Isabelle - 6 novembre 2005 **Andrée P. Boucher** est élue **mairesse de Québec** après avoir raflé 46 % des suffrages. Elle devance Claude Larose par plus de 24 000 voix [...]

Lze předpokládat, že poměrně vysoká funkce starostů v Québecu a známá quebecká politička mohly zapříčinit vysokou četnost nalezených článků s tvarem *maire* v quebeckém deníku.

7.2 Doctoresse / Docteure / Docteur

Rozhodli jsme se nalézt za pomoci *Europresse* četnost novinových článků s tvarem *docteure* v *Le Monde* a v *Le Soleil*, abychom se přesvědčili, zda opravdu platí, že se tento tvar používá více než ten s koncovkou *-esse*.

Podle následujícího grafu, který ilustruje vývoj počtu tvaru *doctoresse*, je zřetelné, že v *Le Soleil* je počet menší. Z minulých kapitol víme, že koncovka *-esse* je brána jako pejorativní a není moc vhodné ji přidávat ke tvaru označující ženu. V Québecu to platí ještě mnohem více než ve Francii. Québec je tedy napřed i v tomto ohledu. Koncovka *-esse* mizí, v Québecu již skoro zcela vymizela (výjimku představuje tvar *maire*, který v Québecu stále přetrvává), kdežto ve Francii se ještě stále poměrně často používá.

Graf 5 – Doctoresse

V následující tabulce vidíme počet nalezených tvarů *docteure* v *Le Monde* i v *Le Soleil* v našich čtyřech obdobích.

	1987-1995		1996-2000		2001-2006		2007-2013	
	Le Monde	Le Soleil	Le Monde	Le Soleil	Le Monde	Le Soleil	Le Monde	Le Soleil
docteure	0	27	1	69	6	160	15	123

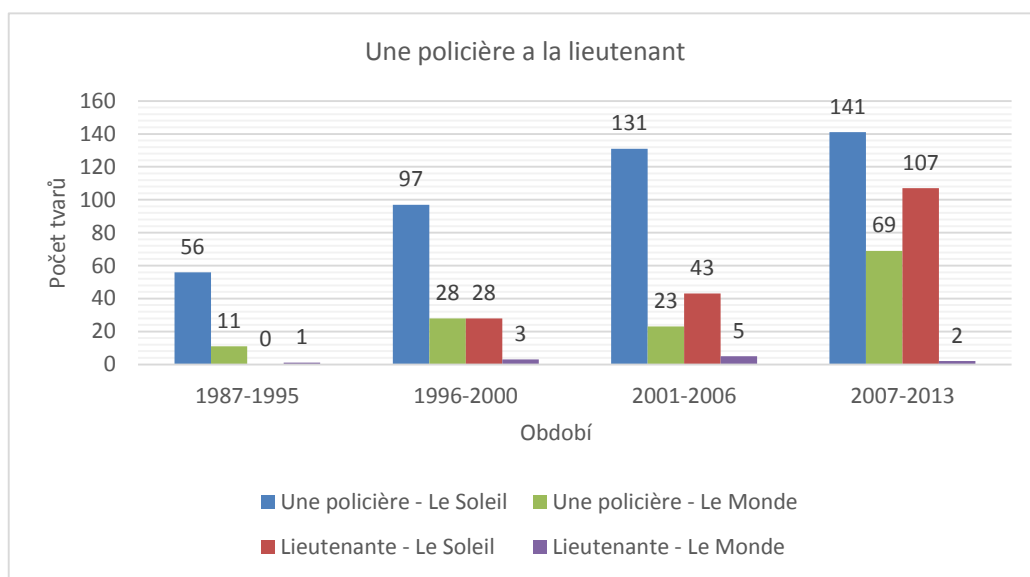
Tabulka 5 – Docteure (Europresse)

Je zřejmé, že v *Le Monde* bylo nalezeno více tvarů *doctoresse* než *docteure*. Je tedy vidět, že ve Francii u tohoto tvaru stále dominuje koncovka *-esse*. Naopak v *Le Soleil* bylo

zaznamenáno mnohem více tvarů *docteur* než *doctoresse*. Vidíme, že v Québecu koncovka *-esse* mizí opravdu rychleji.

7.3 Bezpečnostní složky

V následujícím grafu vidíme, jak se měnil počet tvarů *une policière* a *lieutenant* nalezených v *Le Monde* a v *Le Soleil*. V quebeckém deníku lze u obou tvarů zaznamenat mnohem vyšší počet i rychlejší vzestup než ve francouzském deníku.

Graf 6 – Une policière a la lieutenant

7.4 Professeur / Professeure / Professeuse / Professoress

*Ce terme, sauf à l'oral, ne s'emploie pas avec un déterminant féminin, [...] mais avec un déterminant masculin pour les deux sexes [...] Certains auteurs ont cherché à introduire termes professeuse ou professoress [...] qui ne sont pas passés dans le langage courant, ou bien ont cherché des tournures qui permettaient d'introduire une notion de féminin.*⁵² (TLFi 4 konzultováno 28.4.2013) I většina gramatik francouzštiny nám vysvětluje, že existuje řada názvů, především názvů povolání, které se užívají jen v *masculinu*, i v případě, kdy se jedná o označení ženy. Jedním z nich je právě *professeur*. Myšlenka vytvořit ženský tvar *une professeuse* se rozšířila na konci 20. století, avšak stále přetrvává tendence ponechat tvar

⁵² Tento název, kromě ústního podání, se nepoužívá s determinantem feminina, [...] ale s determinantem masculina pro označení obou pohlaví [...] Někteří autoři usilovali o zavedení názvů *professeuse* nebo *professoress* [...] které nejsou povoleny v běžném jazyce, nebo hledali slovní obraty, které by umožnily vnést povědomí feminina.

mužský. Můžeme se setkat i s tvary *une professeuse* či *une professoressse*. Tvar *professeuse* se téměř nepoužívá. Důvodem může být koncovka *-euse*, která často naznačuje povolání méně prestižní, obvykle i manuální, jako je například *danseuse*, *serveuse*, *vendeuse*. Jak jsme si řekli, tvary s koncovkou *-esse* jsou někdy brány jako pejorativní a používají se čím dál tím méně. Tvar *une professoressse* je používán velice vzácně. Důkazem může být náš výzkum z francouzského denního tisku, ve kterém jsme ani jednou nenalezli tvar *professeuse* či *professoressse*.

7.5 Počet výsledků v posledním období

Když se zaměříme na poslední období našeho výzkumu, je zřetelné, že ve francouzském tisku počet téměř všech ženských tvarů rapidně rostl. Avšak v quebeckém deníku tomu tak u většiny tvarů nebylo. Počet stoupal v prvních třech obdobích, avšak ve čtvrtém období lze zaznamenat jistý pokles.

Očekávali jsme celkový pravidelný nárůst během třech období a ve čtvrtém období ještě mnohem větší nárůst počtu ženských tvarů. Navíc v quebeckém deníku jsme stoupající tendenci očekávali oproti francouzskému deníku markantnější.

Takový výsledek si nedokážeme na základě našich doposud dosažených znalostí o této problematice vysvětlit. Nedospěli jsme k žádnému možnému odůvodnění. Jsme si vědomi, že výzkum z pouze jednoho francouzského a jednoho quebeckého tisku nám nemůže dát zcela jednoznačné objektivní výsledky, ale i přesto se nám zdá fakt, že se snižoval počet u většiny tvarů v quebeckém tisku, zvláštní. Tento jev by se tedy mohl stát základem pro náš další výzkum.

8 Dotazník

Pro představu, jak je to s používáním ženských tvarů v běžné francouzštině, jsme sestavili dotazník (viz Příloha 1.). Zjistíme tak, zda se úzus „obyčejných“ lidí liší od úzu denního tisku. Budeme moci zkoumat, jak se liší názor mužů a žen, lidí mladších a starších, obyvatel z Francie či z jiných zemí.

Naším cílem bylo vytvořit dotazník, který by respondentům nezabral příliš moc času, kde by po nich bylo vyžadováno co nejméně osobních údajů, tak aby nám dotazník přinesl co nejužitečnější výsledky. Vytvořili jsme 12 krátkých vět, které vždy pojednávaly o ženě určitého povolání, funkce, hodnosti či titulu. Respondenti byli vždy žádáni, aby podle svého názoru spontánně vybrali tu nejvhodnější možnost u každé z vět. Byli tázáni, aby uvedli své pohlaví, svůj věk (jen věkovou kategorii) a zemi, kde žijí. Pokud šlo o Francii, byli požádáni o upřesnění regionu.

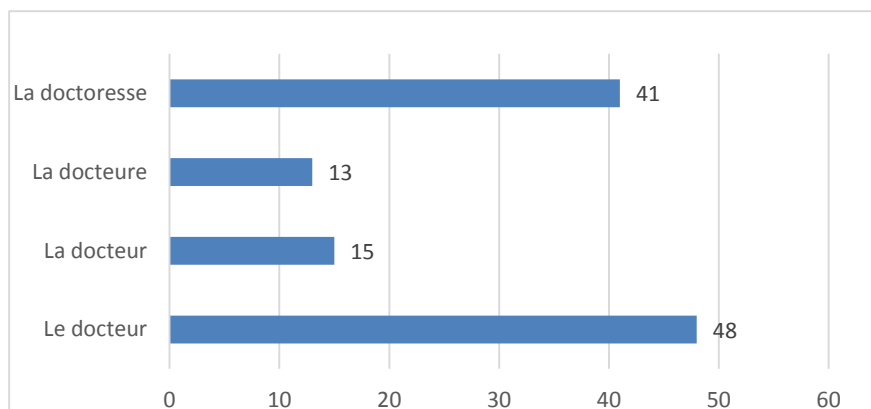
Po vyškrtnutí několika nevyhovujících odpovědí z dotazníku (respondenti uvedli více odpovědí, vyplnili místo bydliště jiné než ve frankofonní zemi či uvedli pouze „Francie“ bez regionu), jsme dospěli ke 117 použitelných odpovědí. Dotazník vyplnilo 75 žen a 42 mužů. Nejvíce odpovědí jsme získali od lidí do 25 let, dohromady 76. Ve věku 26-49 máme 29 respondentů a 12 ve věku 50 a více. Dotazovaní pochází především z Francie, také máme některé z Belgie, z Québecu, Maroka a Senegalu.

Na výsledcích si ukážeme, pro jaký ženský tvar názvu povolání se respondenti obecně přikláněli nejvíce. Po té si výsledky rozdělíme podle různých kritérií.

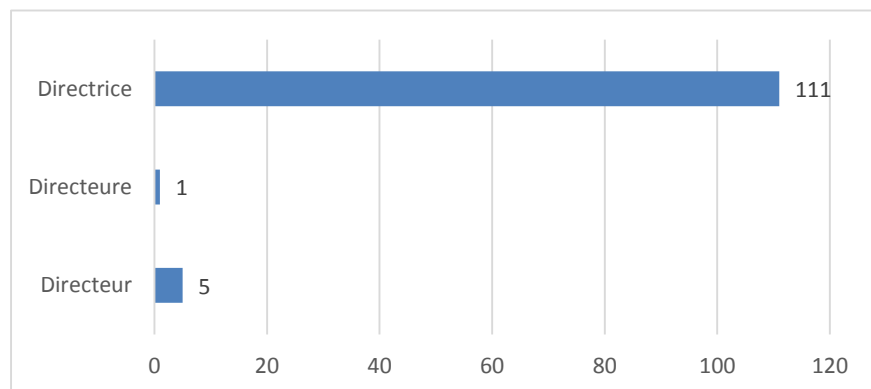
8.1 Souhrn odpovědí

V následujících grafech si ukážeme, jaké tvary byly obecně vybírány nehledě na pohlaví, věk a místo bydliště jedinců. Někteří, i přes zadání zaškrtnout jedinou odpověď, vyplnili více odpovědí, či naopak nevyplnili u jedné otázky žádnou možnost. Z tohoto důvodu je tedy možné, že v nějakých případech získáme více než 117 odpovědí.

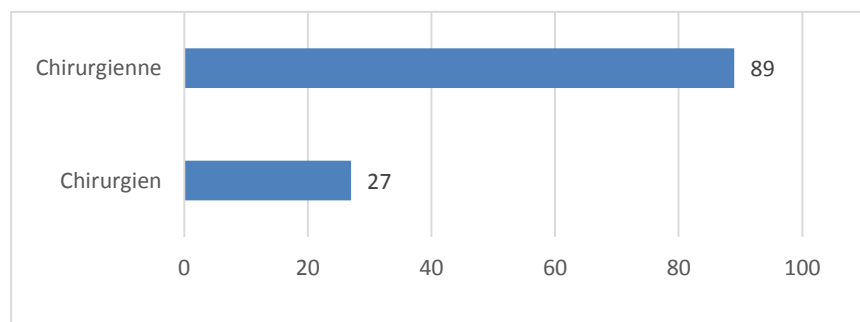
..... débutant(e) Cécile Dupont avait diagnostiqué une crise d'angoisse sur une dame de 43 ans.

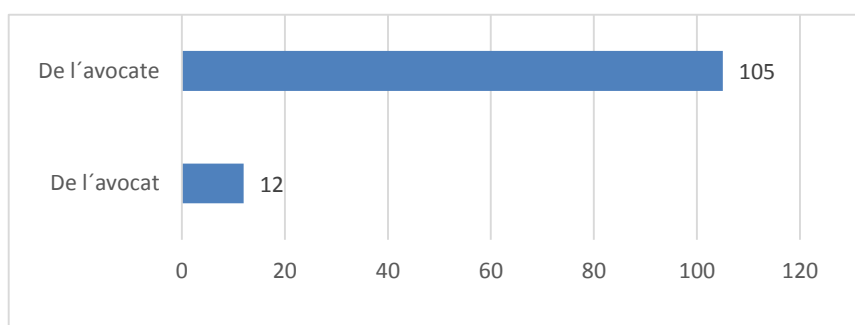
Ils déjeunent ensemble, sauf quand Cécile Dupont, ... commercial(e), est en rendez-vous chez un client.

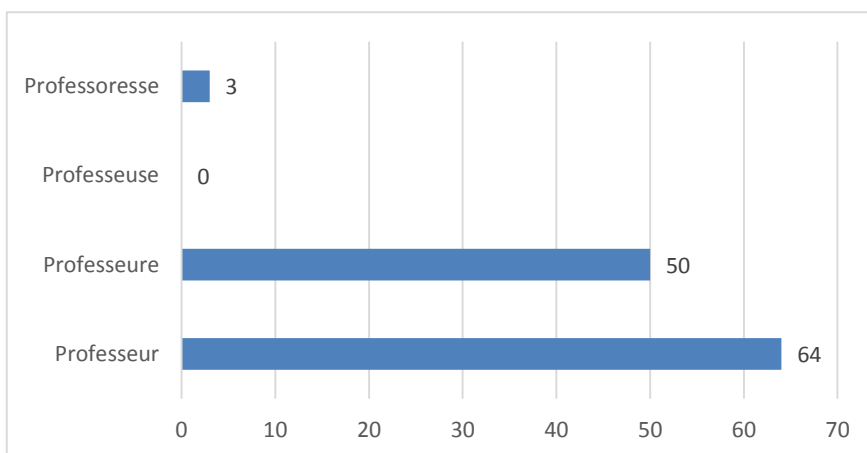
Anna Nowak, d'origine polonaise, ... de 55 ans, a une expérience longue de 30 ans.

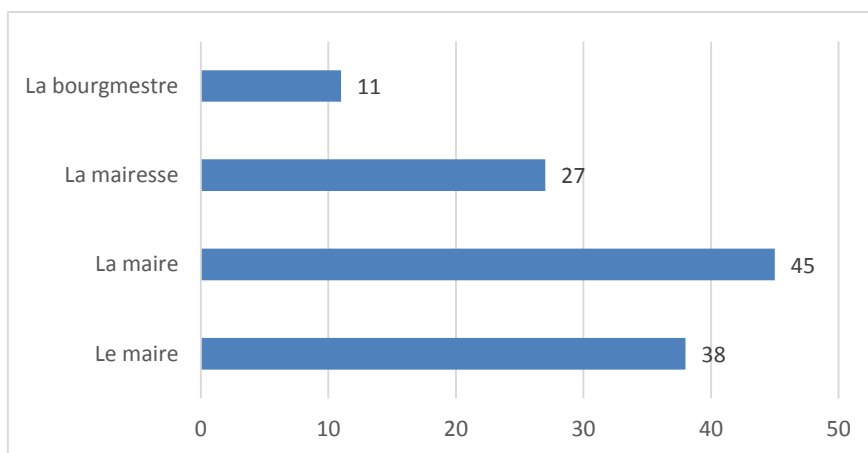
Une expertise sera effectuée à la demande ..... Cécile Dupont

Une école à Paris a trouvé Cécile Dupont, ... qualifié(e) pour enseigner le français.

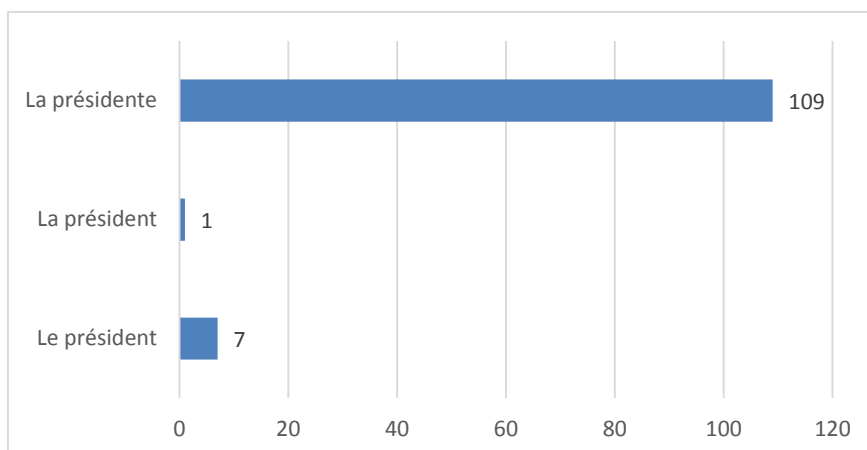

Cécile Dupont est ..... du plus haut village du Vaucluse.⁵³

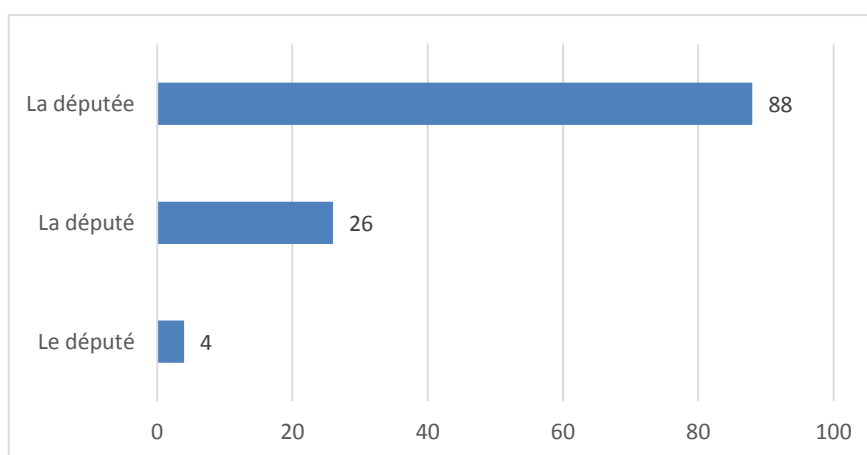

⁵³ Vauclus je zde myšleno jako jakýkoliv název oblasti, ne přímo francouzský département. Z toho důvodu je možné vyplnit i la bourgmestre.

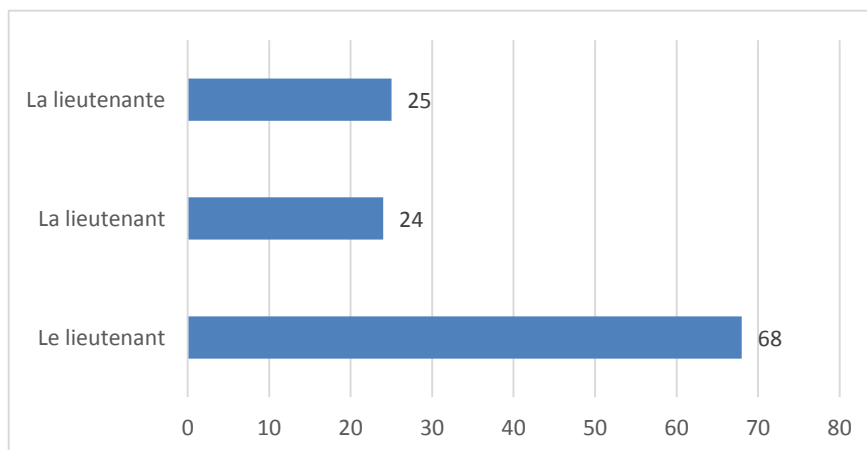
..... brésilien(ne) **Dilma Rousseff met son veto sur la déforestation.**

..... socialiste **Cécile Dupont arrive à l'Assemblée nationale le 18 juin 2012.**

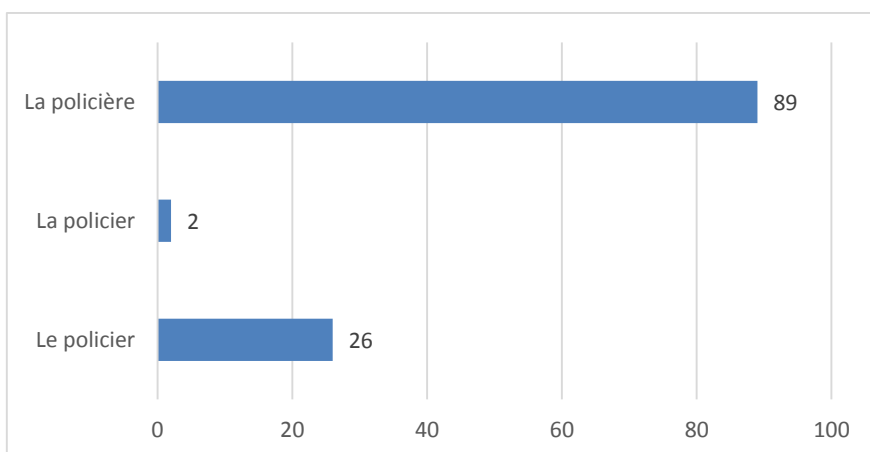

La Communauté de Brigades est commandée par .....Cécile Dupont.

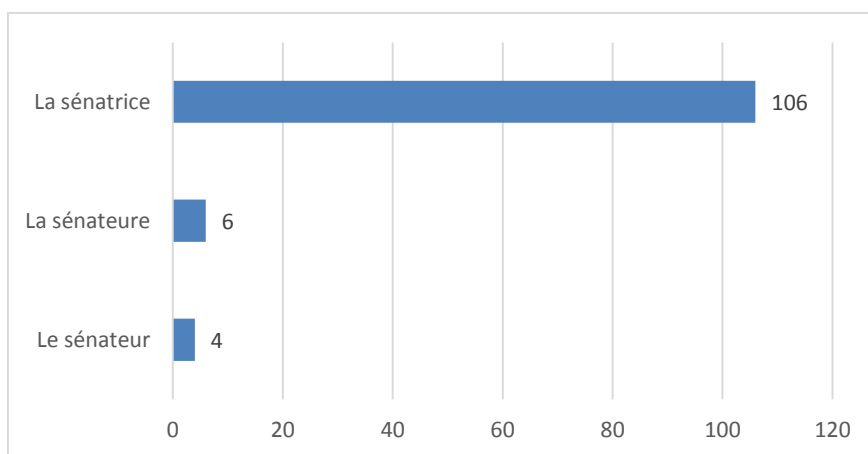

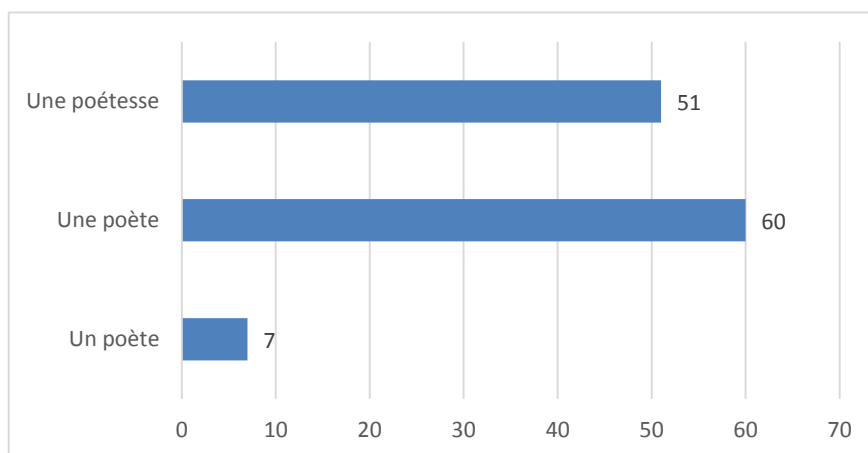
..... municipal(e) Cécile Dupont a été agressée violemment à la fin de son service.

Le rapport parlementaire conduit par ..... Cécile Dupont est sorti ce matin.

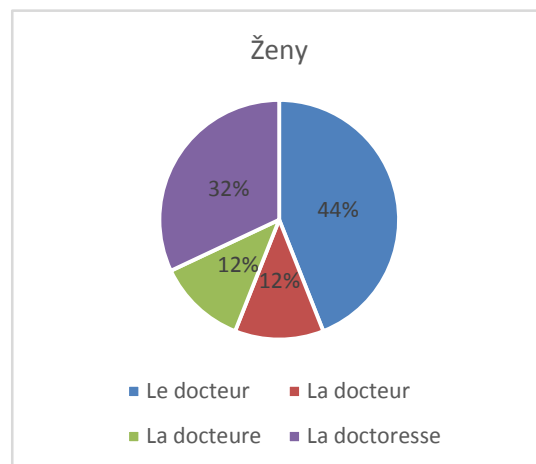
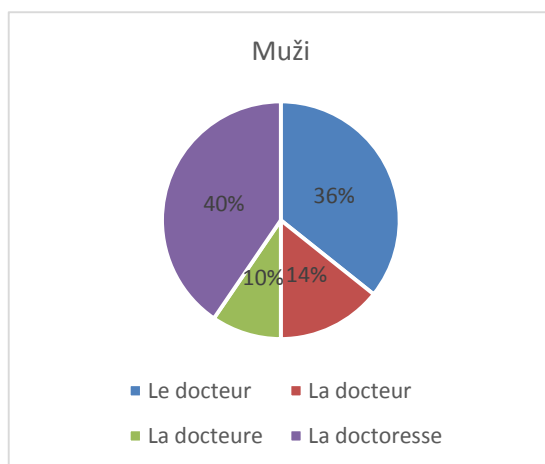
Marie de France est ..... médiévale célèbre pour ses Lais.

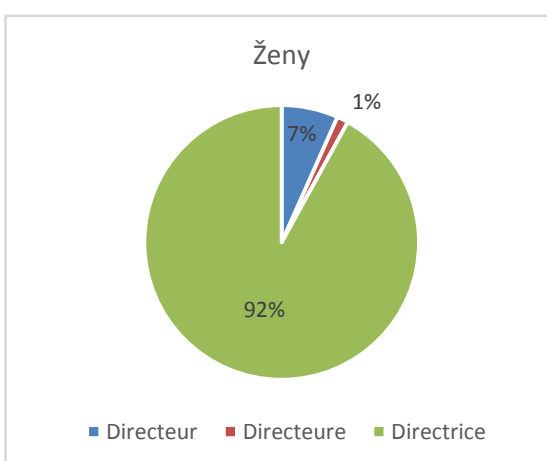
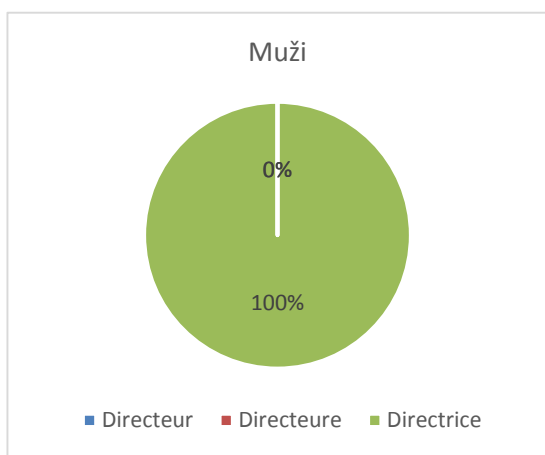
8.2 Distribuce odpovědí v závislosti na pohlaví respondentů

Nyní si ukážeme zvlášť, jak odpovídali muži a ženy. Pro každý název povolání si uděláme dva grafy – jeden podle odpovědí mužů, druhý podle odpovědí žen. Tak budeme moci jednoduše pozorovat rozdíly v odpovědích v závislosti na pohlaví.

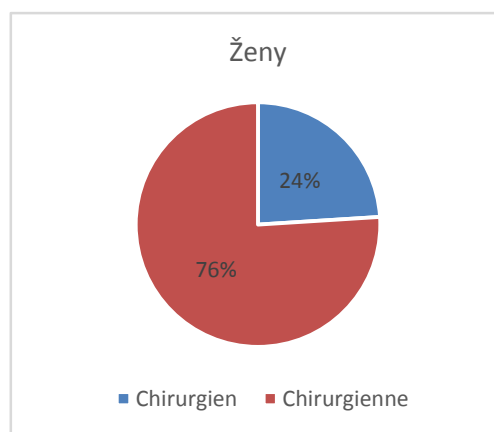
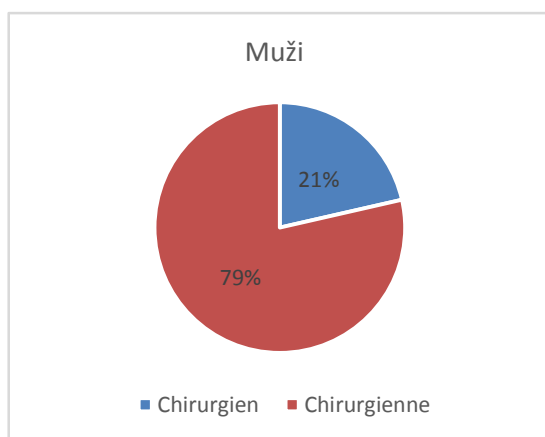
Le docteur / La docteur / La docteur / La doctoresse

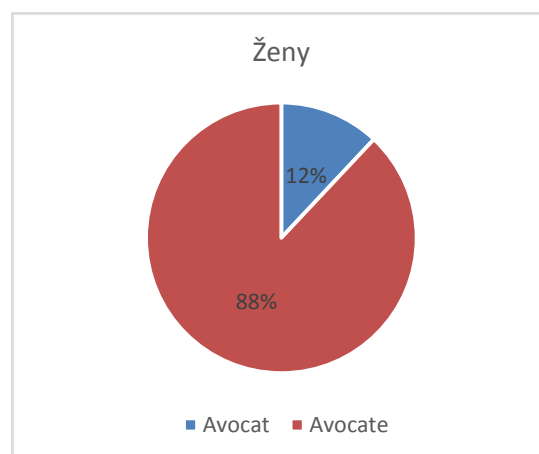
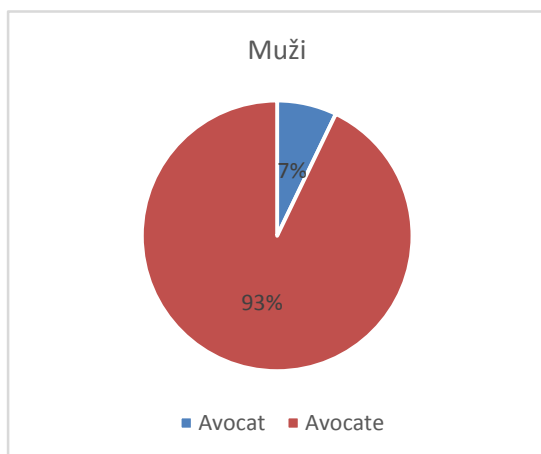
Directeur / Directeure / Directrice

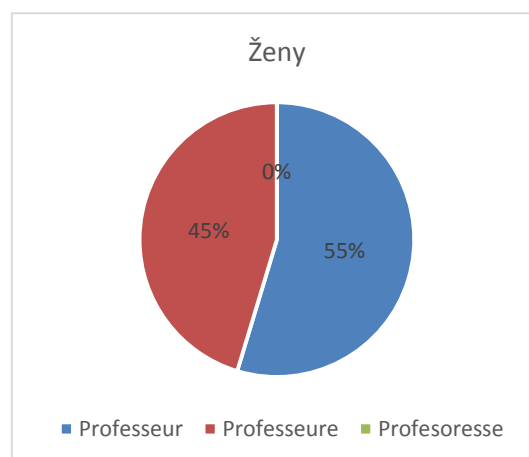
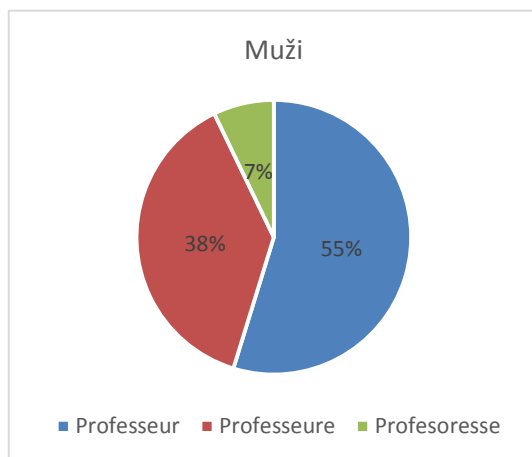
Chirurgien / Chirurgienne

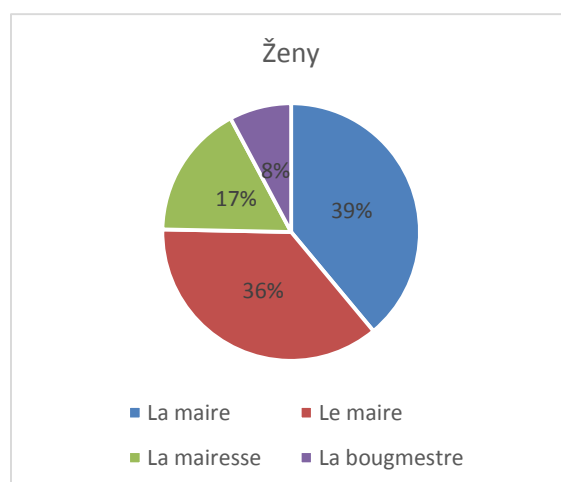
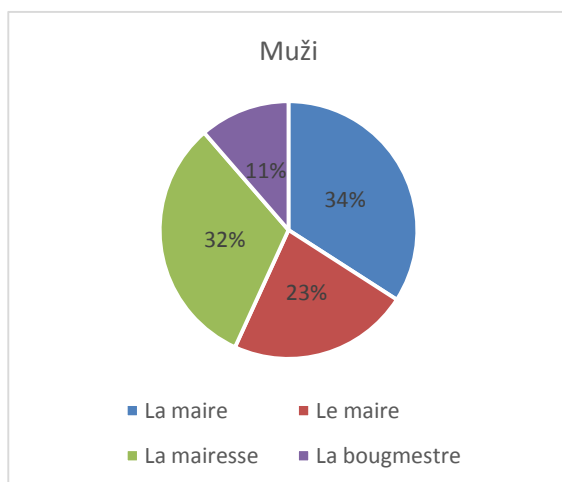
Avocat / Avocate

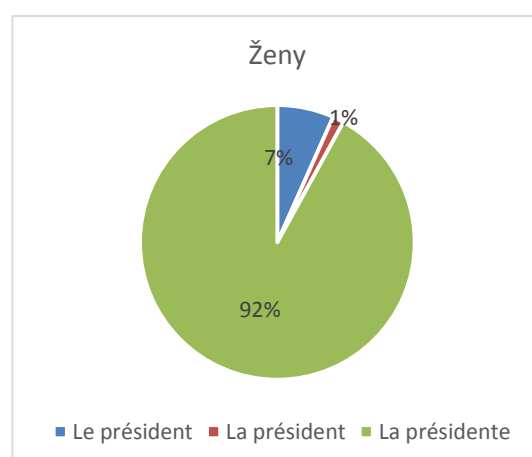
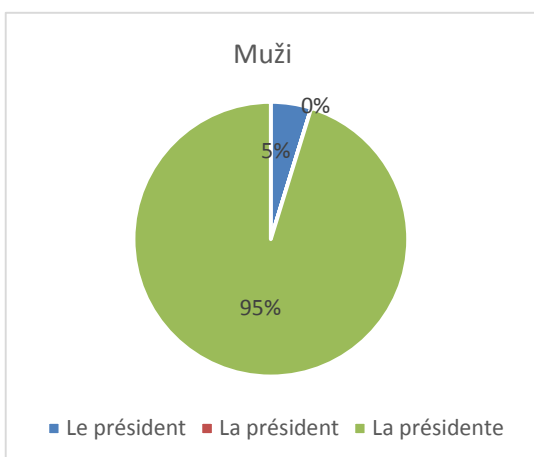
Professeur / Professeure / Professoress

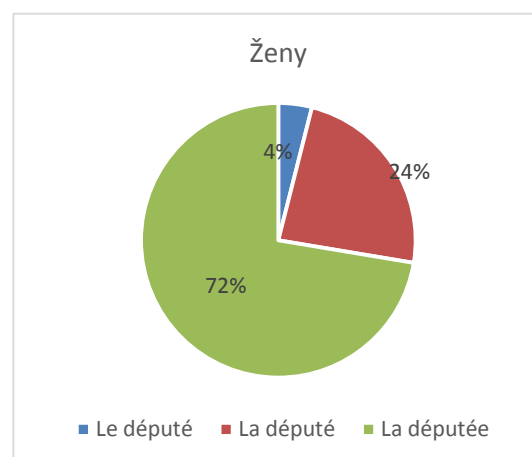
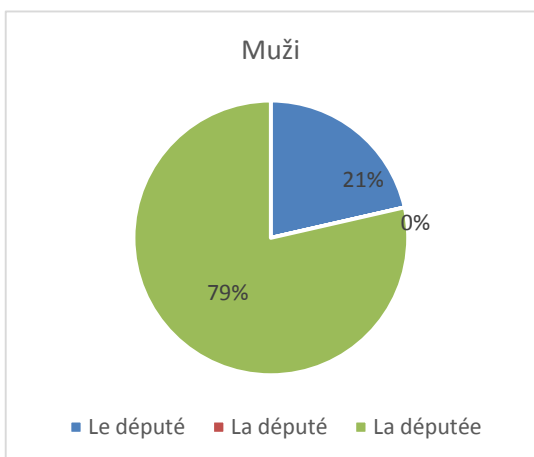
Le maire / La maire / La mairesse / La bourgmestre

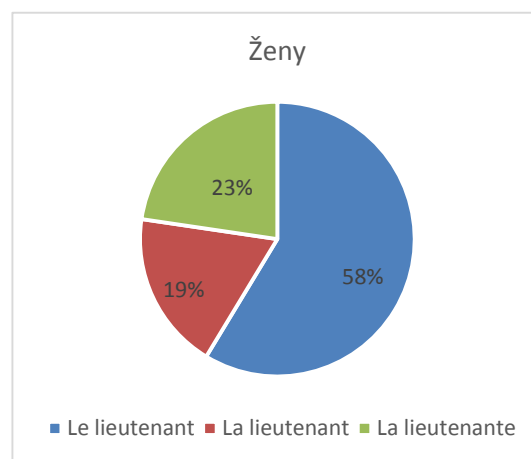
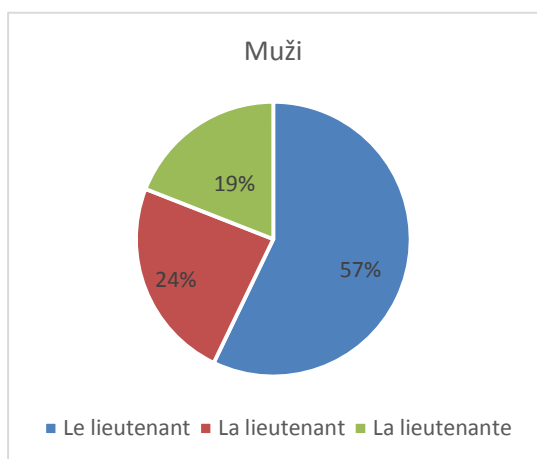
Le président / La président / La présidente

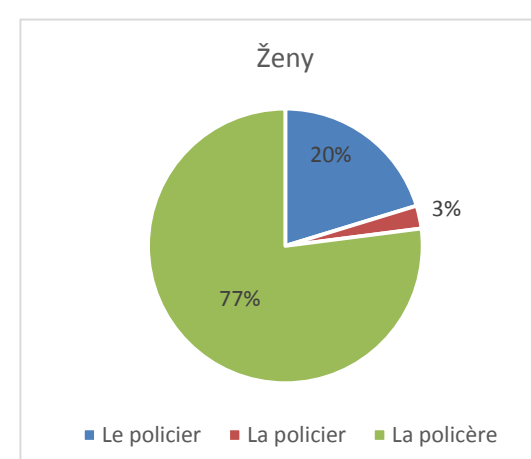
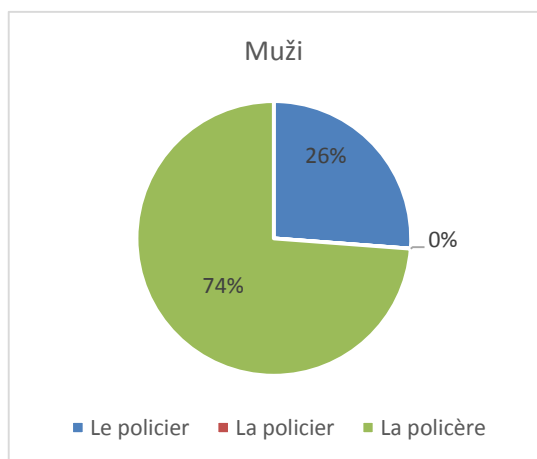
Le député / La Député / La députée

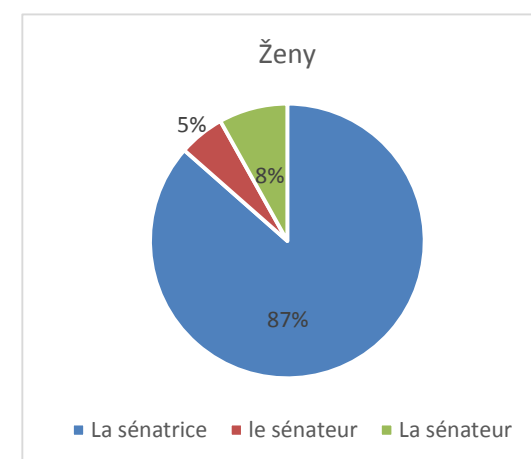
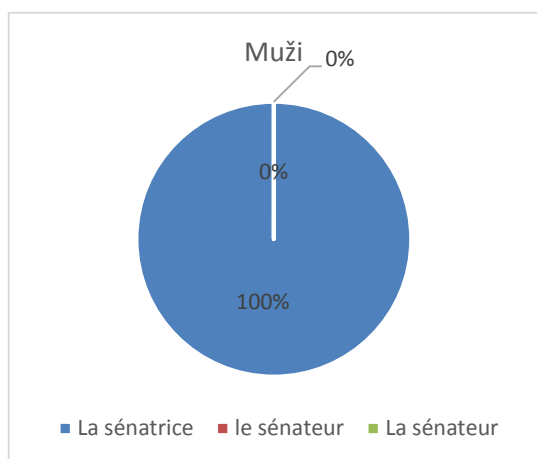
Le lieutenant / La lieutenant / La lieutenant

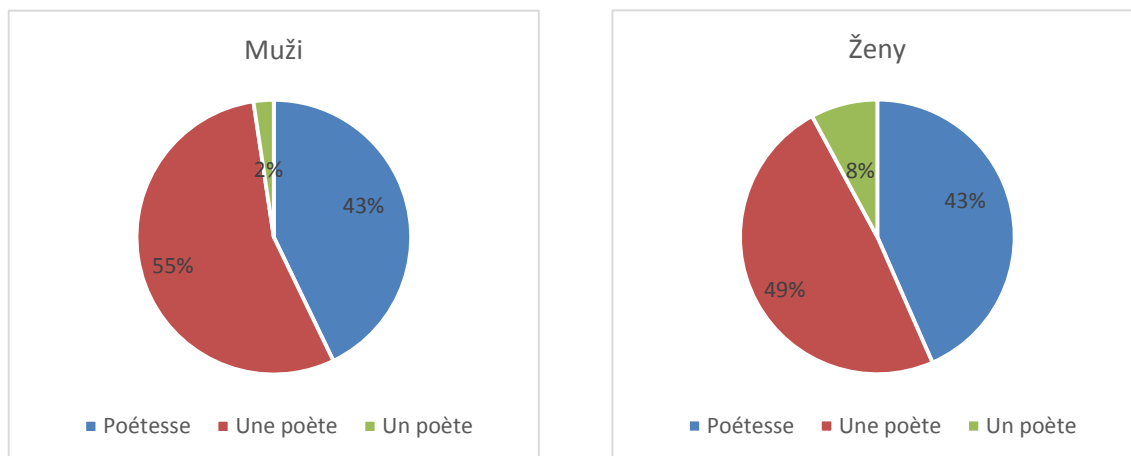

Le policier / La policier / La policière

Le sénateur / La sénateur / La sénatrice

Un poète / Une poète / Une poétesse

Lze si všimnout, že muži se ve většině případů přiklání k ženskému tvaru názvu povolání, funkce, hodnosti a titulu, a to i ke tvaru zcela ženskému s ženskou koncovkou *-esse*, *-trice*,... Jde právě o muže, kteří vybírali více než ženy tvary jako *doctoresse*, *directrice*, *mairresse*, *sénatrice*, *avocate* či *députée*. Naopak ženy se obecně více rozhodovaly pro zcela mužské tvary pro označení ženy. Často (a mnohem častěji než u mužů) jsme se tedy mohli setkat, že ženy zaškrtnly například *le docteur*, *directeur* (7% žen pro tento tvar, muž ani jeden), *avocat*, *le maire* (pro tento tvar dokonce 36% žen, 23% mužů), *le sénateur* či *un poète*. I ženy celkově více než muži byly pro mužský tvar s ženským členem *la* nebo pro mužský tvar s koncovkou *-e* pro označení ženy. Jen u dvou tvarů, a to *le député* a *le policier* toto neplatí. Pro ně se více rozhodovali muži než ženy. Avšak u tvaru *député* to je ovlivněno tím, že ženy velice často vybíraly tvar *la député* (24% žen, muž ani jeden). *Lieutenant* a *professeur* jsou dva mužské tvary, pro které se nejvíce rozhodli muži i ženy, u *professeur* dokonce procentuálně stejně.

Podle výsledků z grafů lze říci, že je možné, že ženy stále vnímají mužský tvar názvu povolání pro označení ženy jako prestižnější, což může být důvod, proč se ženy přikláněly k mužskému tvaru více než muži. Jelikož muži otázku prestiže řešit nemusí, ve většině případů se rozhodli pro čistě ženský tvar názvu povolání. Anebo jsou muži obecně feminizaci názvů povolání otevřenější než ženy. Celkově je však nutné dodat, že ženské tvary pro označení ženy zásadně vítězily nad mužskými tvary. Jako nejproblémovější tvary jsme zaznamenali *professeur* a *lieutenant*, částečně i *docteur* – právě tyto mužské tvary byly zaškrťovány muži i ženami nejčastěji. Jak jsme již uvedli v předešlých kapitolách, ženské tvary v armádě nejsou

tak časté, jak kvůli prestiži, tak kvůli malému počtu zaměstnaných žen. Také jsme uvedli, že se stále více používá tvar *un docteur* pro označení ženy, což by podle výsledků odpovídalo. Odpovídá i to, že se stále poměrně často používá tvar *une doctoresse*, i přesto, že je na ústupu.

8.3 Distribuce odpovědí v závislosti na věku respondentů

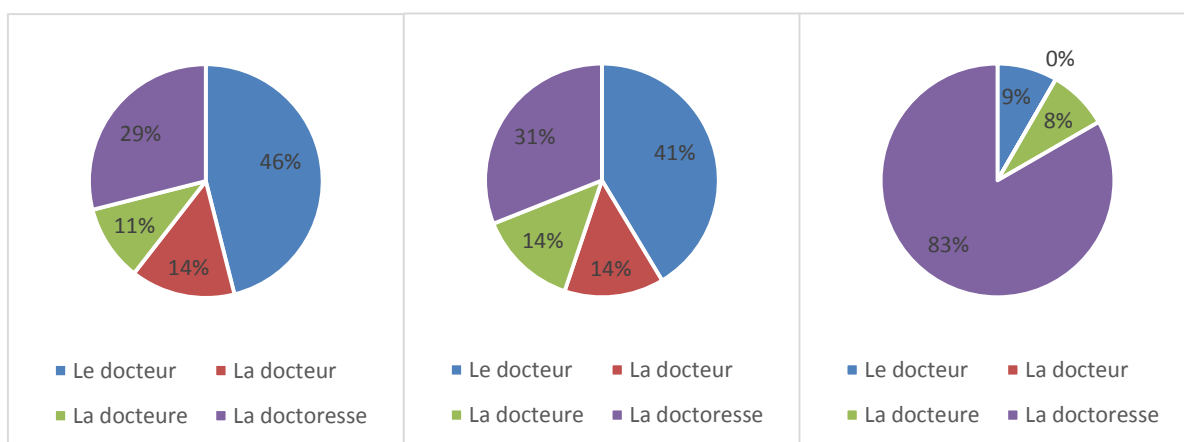
Za pomoci následujících grafů zjistíme, zda se liší odpovědi v závislosti na věku respondentů. Vytvoříme opět stejné grafy, ale tentokrát tři – pro tři věkové kategorie.

Le docteur / La docteur / La docteur / La doctoresse

...-25 let

26-49 let

50-...let

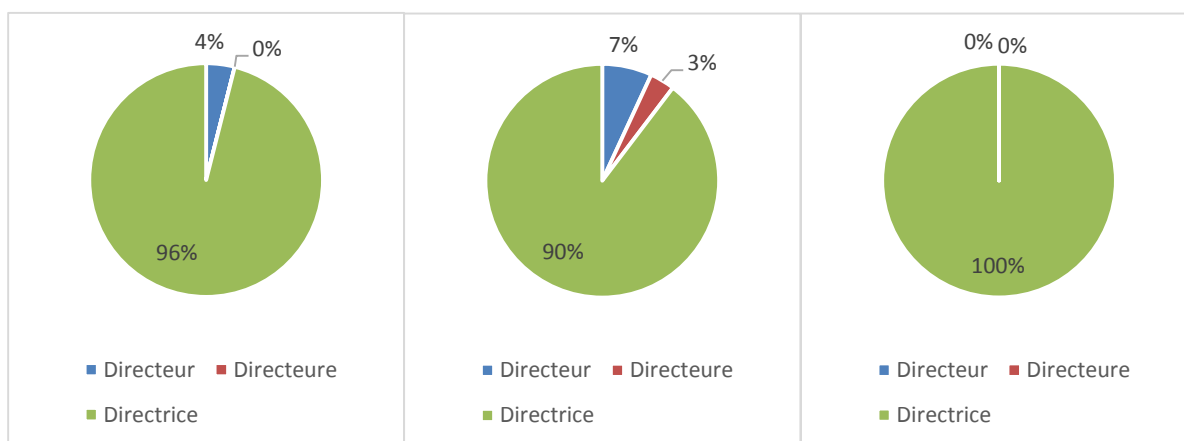

Directeur / Directeure / Directrice

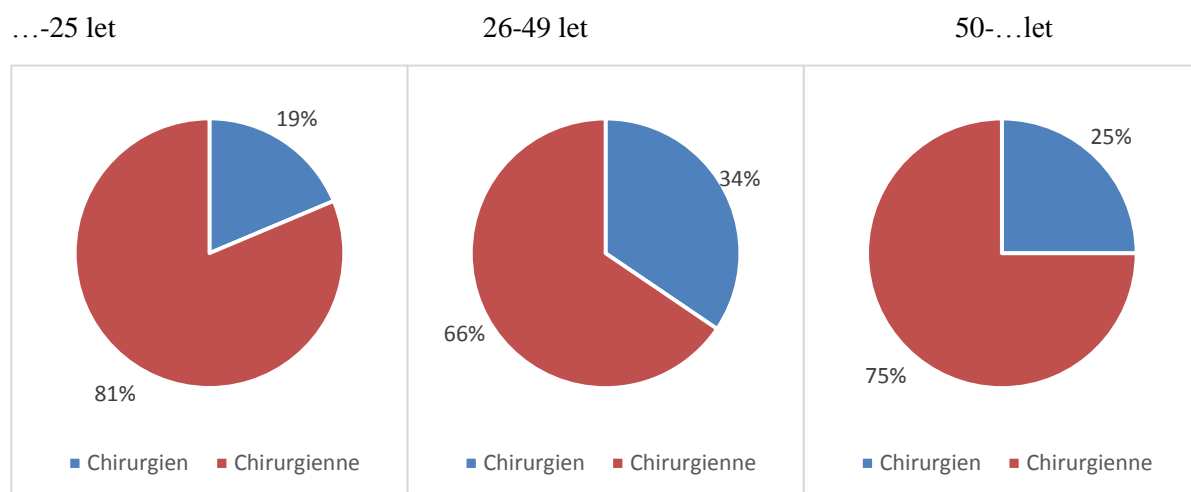
...-25 let

26-49 let

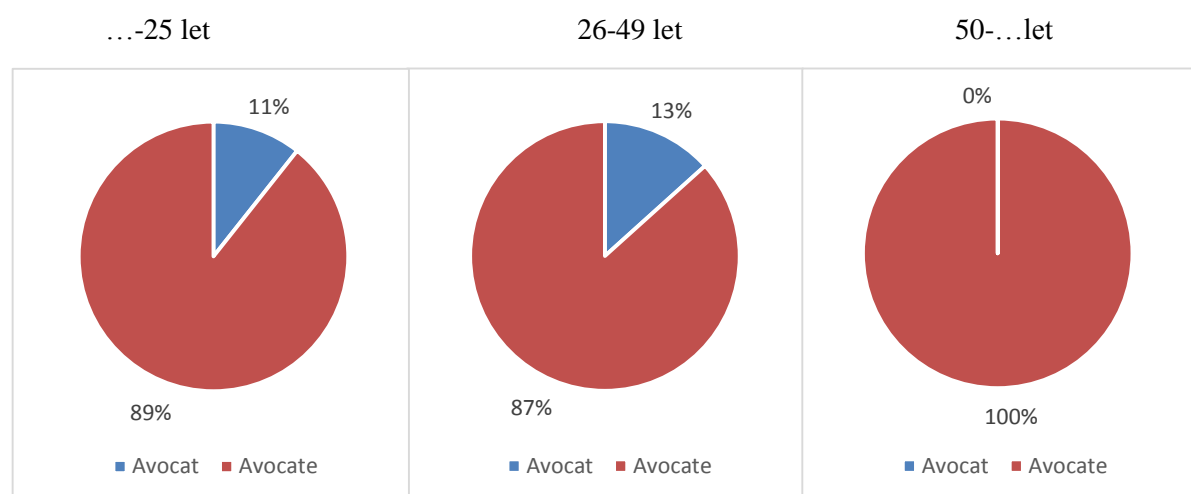
50-...let

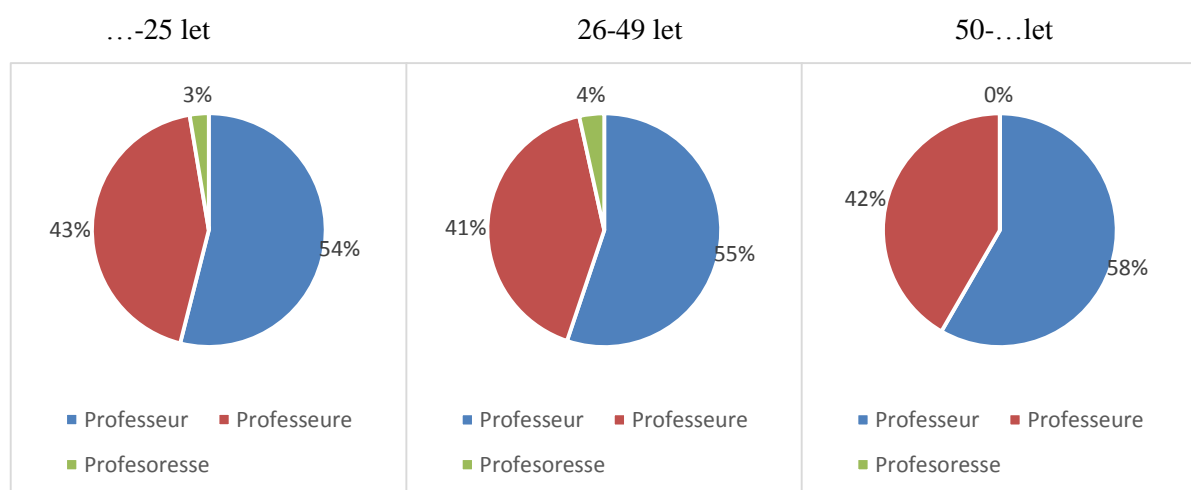
Chirurgien / Chirurgienne

Avocat / Avocate

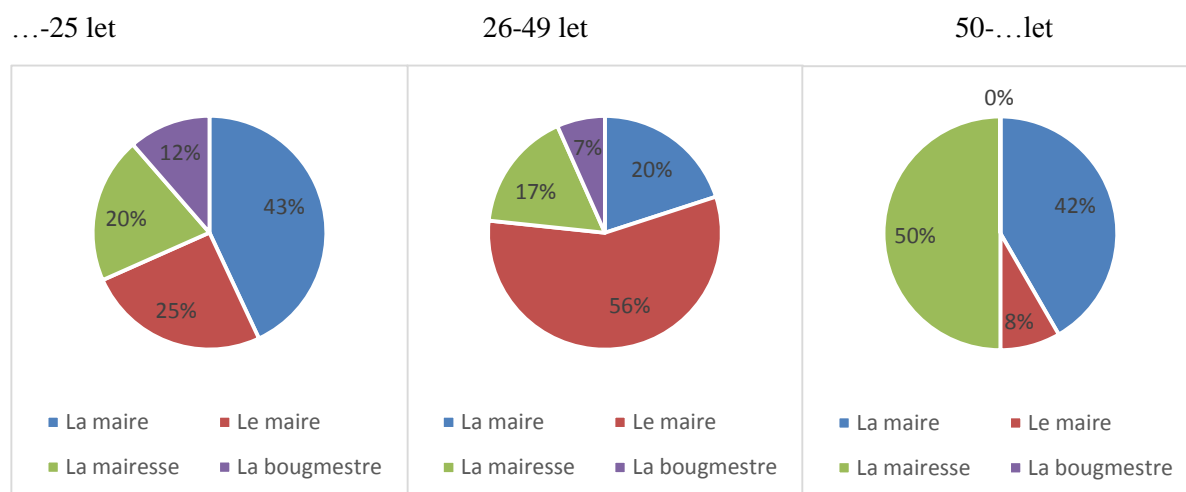

Professeur / Professeure / Professoress

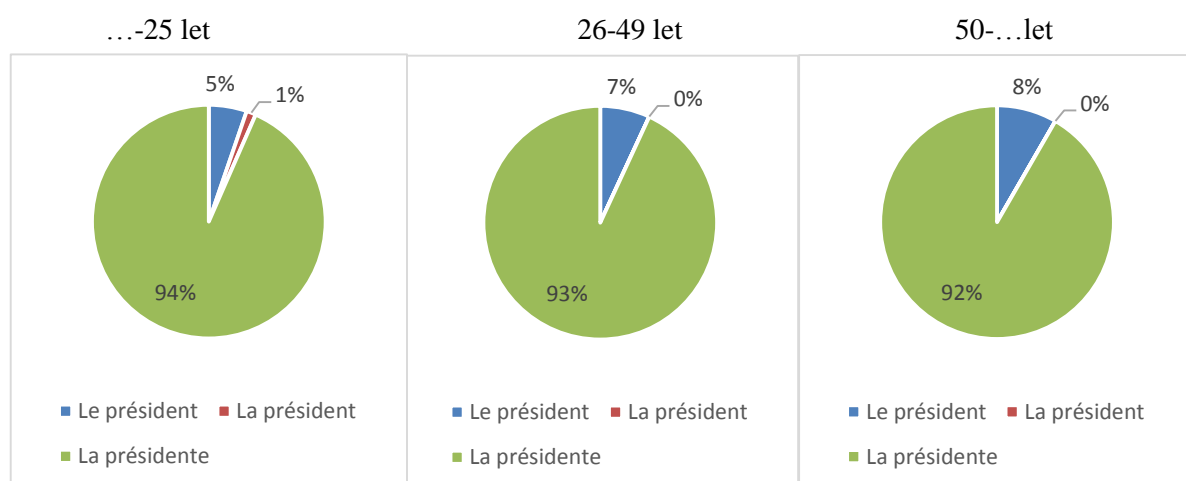

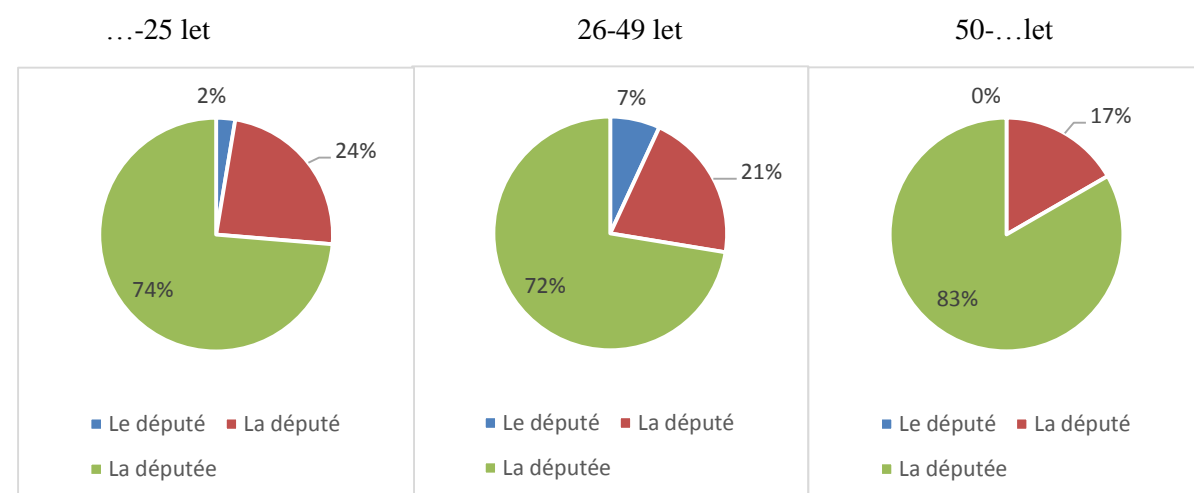
Le maire / La maire / La mairesse / La bourgmestre

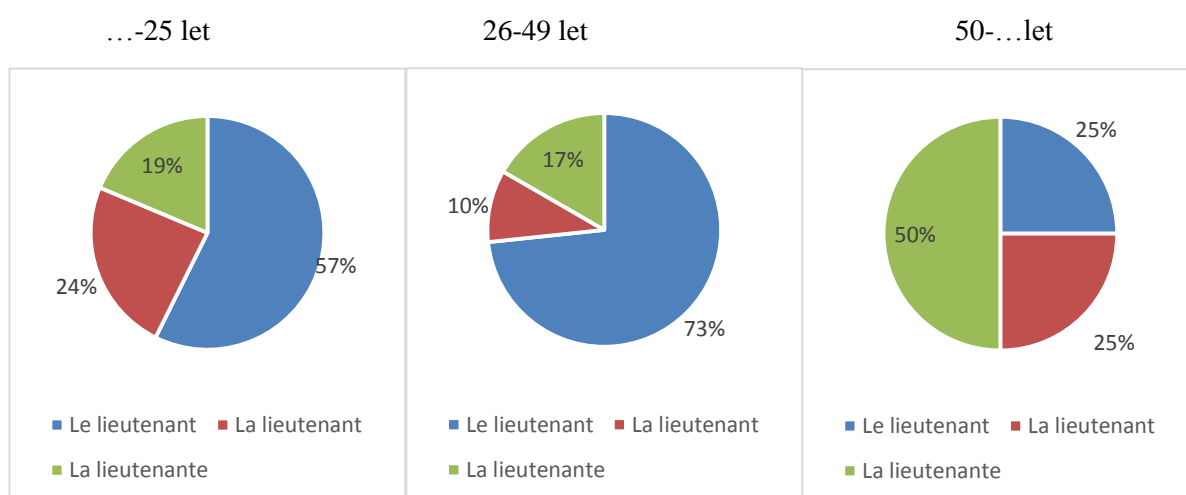
Le président / La président / La présidente

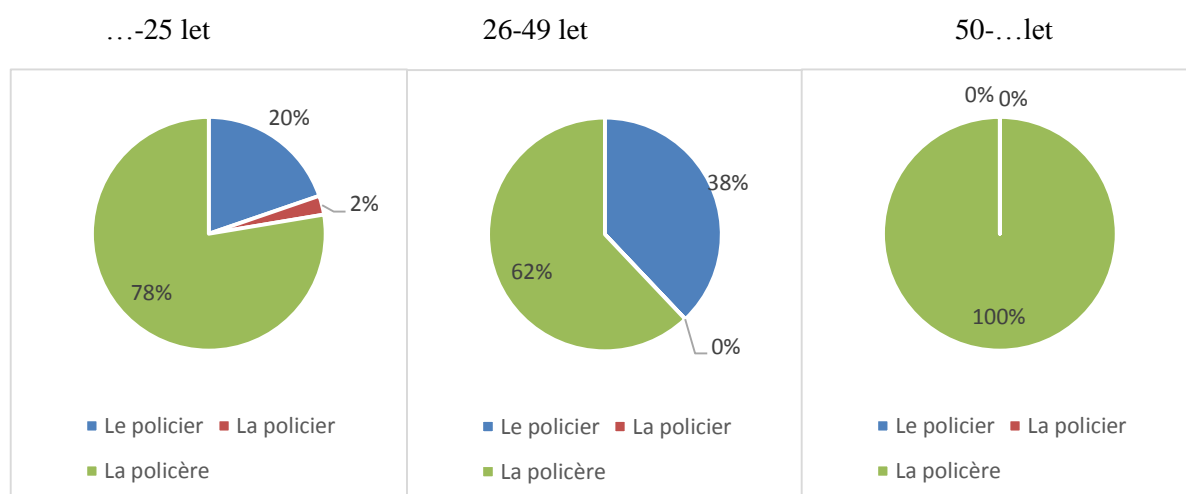
Le député / La Député / La députée

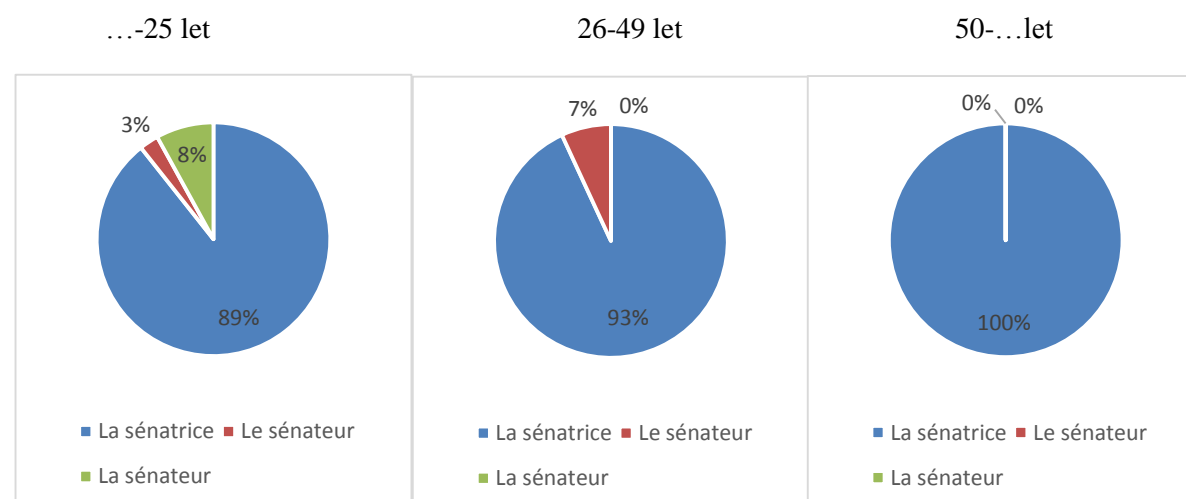
Le lieutenant / La lieutenant / La lieutenant

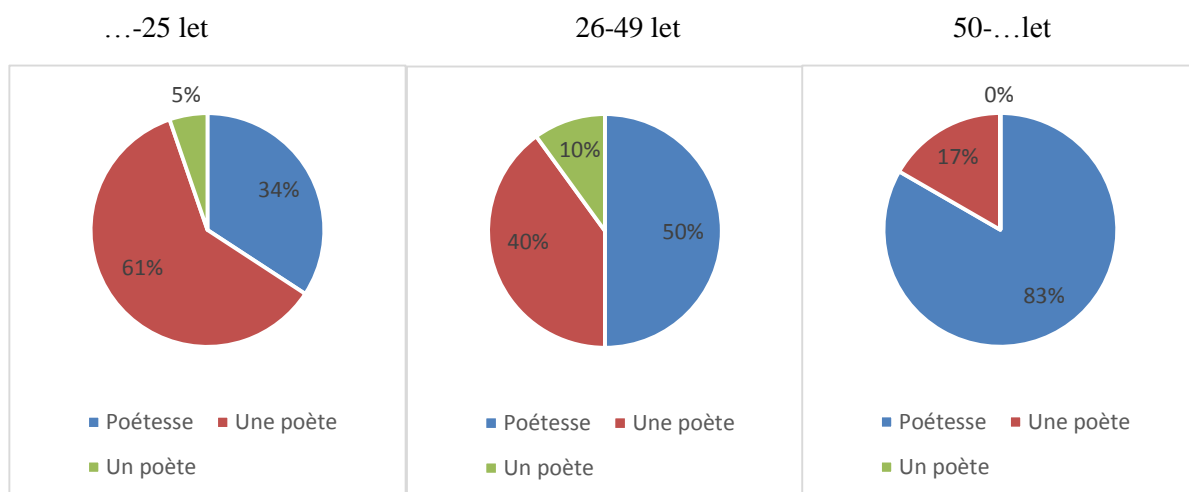

Le policier / La policier / La policière

Le sénateur / La sénateur / La sénatrice

Un poète / Une poète / Une poétesse

Z grafů vyplývá, že respondenti nejvyššího věku se celkově nejčastěji rozhodovali pro použití zcela ženského tvaru. 100% dotazovaných bylo pro *la sénatrice*, *la policière* i *directrice*. Oproti respondentům z nižších věkových skupin právě ti nejstarší vybírali především tvary jako *doctoresse*, *la députée*, *la lieutenant* (50% respondentů pro tento tvar), *poétesse* (dokonce 83% respondentů pro tento tvar, z nejnižší věkové kategorie pouze 34%). Lze si také všimnout, že dotazovaní nejvyššího věku nejvíce používali koncovku *-esse* (nejvíce ze všech vybírali tvary jako *doctoresse*, *poétesse* či *mairesse*). V předchozích kapitolách jsme si řekli, že koncovka *-esse* je zastaralá, a že se dnes používá čím dál tím méně. Proto byl ženský tvar s touto koncovkou tak často zaškrťován dotazovanými z nejvyšší věkové kategorie. Četnost používání koncovky *-esse* se opravdu znatelně snižovala (*doctoresse* – 83% nejstarších a 29% nejmladších, *mairesse* – 50% nejstarších a 20% nejmladších, *poétesse* – 83% nejstarších a 34% nejmladších).

Když si porovnáme druhou a třetí věkovou kategorii, lze vypožorovat, že dotazovaní z druhé věkové skupiny používají mužský tvar pro označení ženy, což ve většině případů nenalezneme u respondentů nejvyšší věkové skupiny. Objevují se nově tvary jako *directeur*, *avocat*, *le député*, *le policier*, *le sénateur* či *un poète*, které nebyly ani jednou použity nikým starším 50 let. Stoupá i počet vybraných tvarů *le docteur* (9% → 41%), *chirurgien* (25% → 34%), *le maire* (8% → 56%) či *le lieutenant* (25% → 73%).

Lze si všimnout, že respondenti do 25 let začínali více vybírat mužské tvary s ženským členem. Stoupala tak četnost vybraných tvarů jako *la docteur* (0% nejstarších respondentů pro tento tvar), *la député*, *la sénateur* (0% respondentů druhé i třetí věkové

skupiny pro tento tvar) či *une poète*. Je možné tento jev vnímat jako proces zjednodušování a zkracování (což je u mladých lidí velice časté) – jako snahu pro oba rody mít jeden tvar, který se liší jen ve členu. Lze si povšimnout několika případů, kdy respondenti z třetí věkové kategorie byli téměř nebo zcela na 100% pro jeden tvar (*sénatrice, policière, la députée, la mairesse,...*), zatímco u dotazovaných do 25 let jsme našli celkově větší různorodost odpovědí. Většinou existoval tvar, který byl vybírán nejhojněji, mimo to se však u nejmladších vyskytly další možné tvary (viz například *Le sénateur / La sénateur / La sénatrice*)

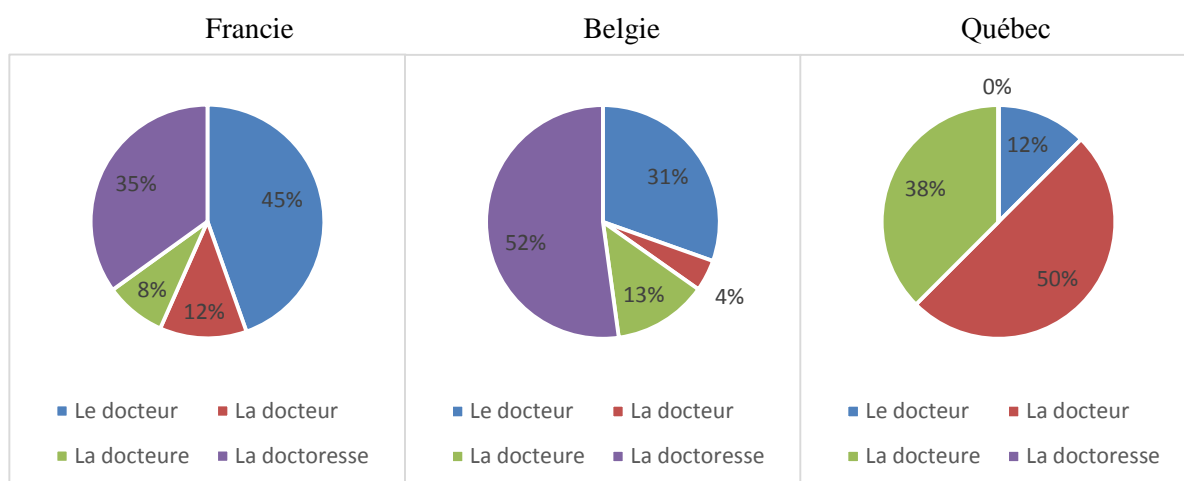
Nejvíce změn v závislosti na věku zaznamenaly tvary *Le maire / La maire / La mairesse / La bourgmestre*. V každé ze tří věkových kategorií vítězil jiný tvar – ve třetí to byla *la mairesse*, ve druhé *le maire* a v první kategorii do 25 let šlo o *la maire*. Naopak velice podobných výsledků dosáhly tvary *Professeur / Professeure / Professoress* a *Le président / La président / La présidente* – respondenti ze všech tří věkových kategorií zaškrtnuli tvary v téměř stejném poměru.

Tvary, u kterých bylo nejčastěji použito *masculinum* pro označení ženy jsou *docteur, professeur* a *lieutenant*, což by odpovídalo vysvětlení v předešlých kapitolách (název povolání pro ženu v armádě se moc často nefeminizuje z důvodu prestiže a malého počtu takových žen. Stále se dnes velice často používá mužský tvar *professeur* pro obě pohlaví, pro označení ženy lékařky se mnohem častěji používá mužský tvar).

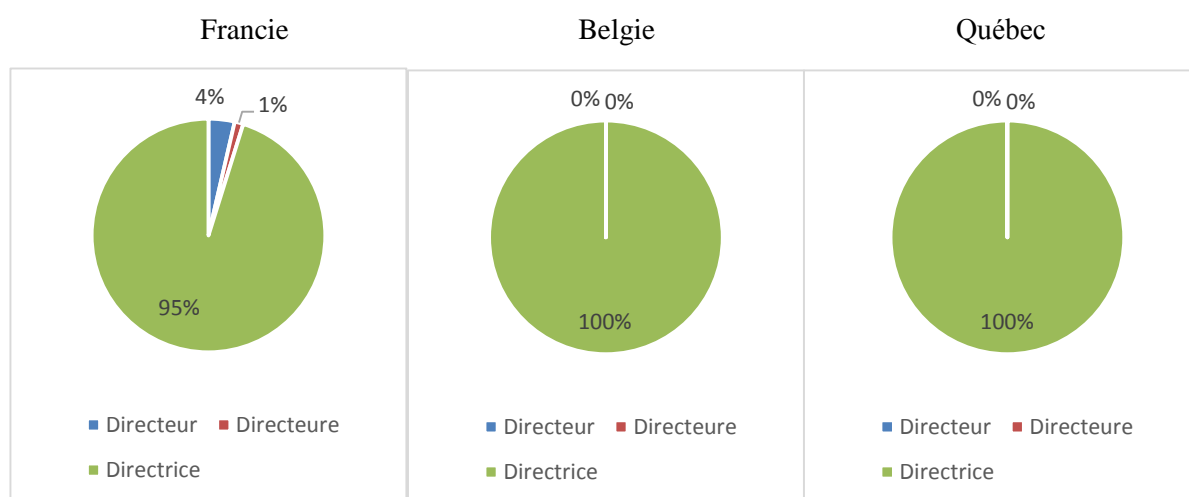
8.4 Distribuce odpovědí v závislosti na místě bydliště respondentů

Dotazník nám vyplnilo 83 Francouzů, 23 Belgičanů, 8 obyvatel Québecu, dva ze Senegalu a jeden z Maroka. Na následujících grafech si ukážeme, jak se rozrůžňovaly odpovědi v závislosti na zemi, kde dotazovaní žijí. Respondentů z Québecu není mnoho, i přesto nám však i tak nízký počet respondentů ukáže určitou tendenci a můžeme tak jejich odpovědi do grafů zahrnout. Zastoupení názorů obyvatel ostatních zemí je natolik nízké, že je do výsledných grafů zahrnout nemůžeme, takový počet by nám neukázal objektivní výsledky.

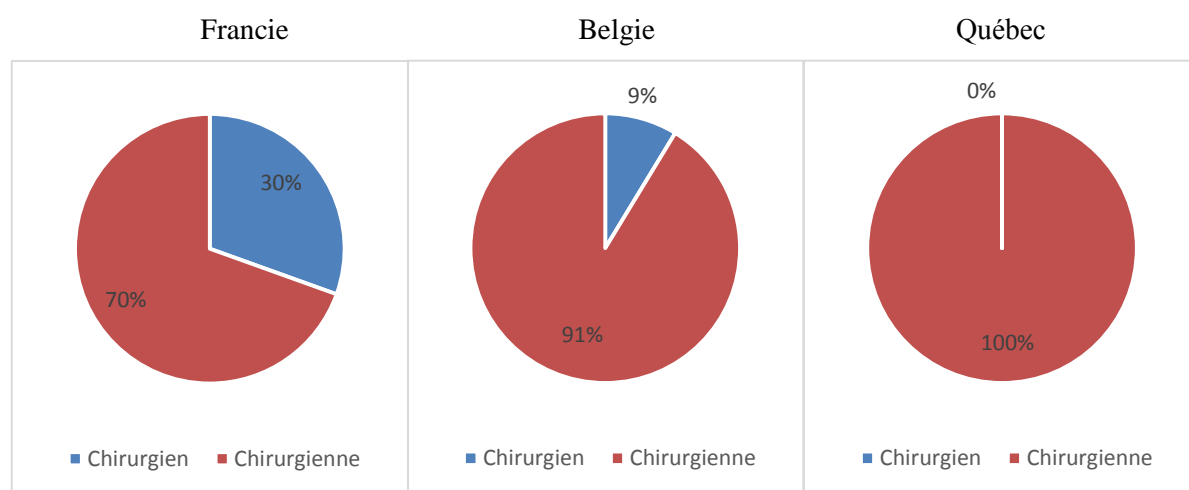
Le docteur / La docteur / La docteur / La doctoresse

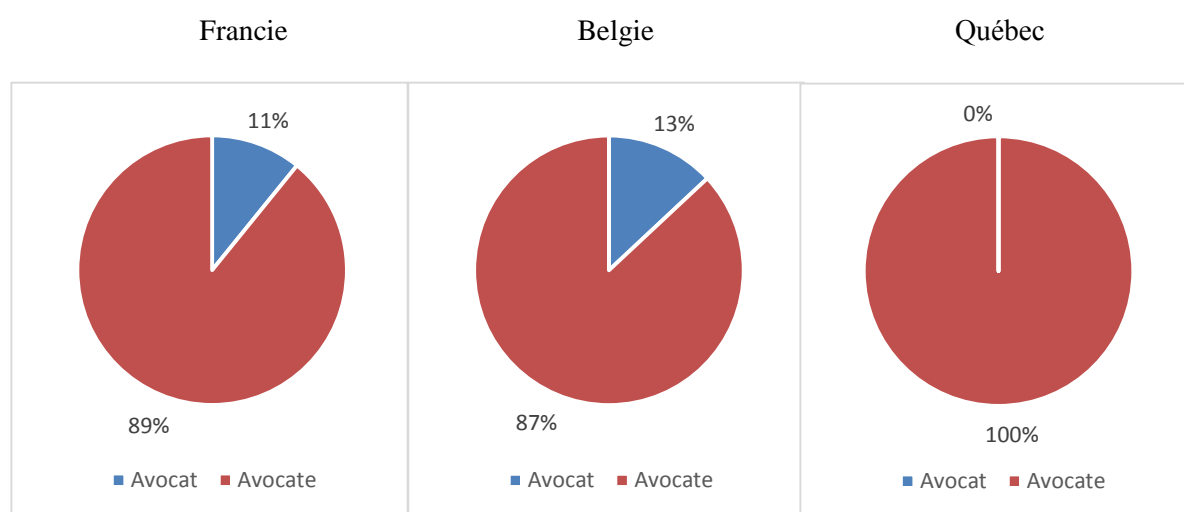
Directeur / Directeur / Directrice

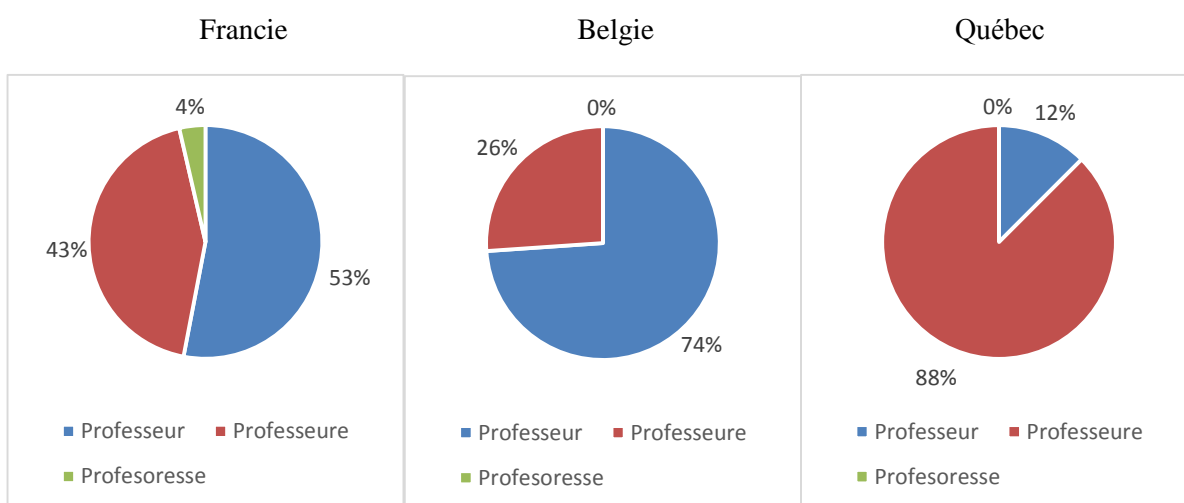
Chirurgien / Chirurgienne

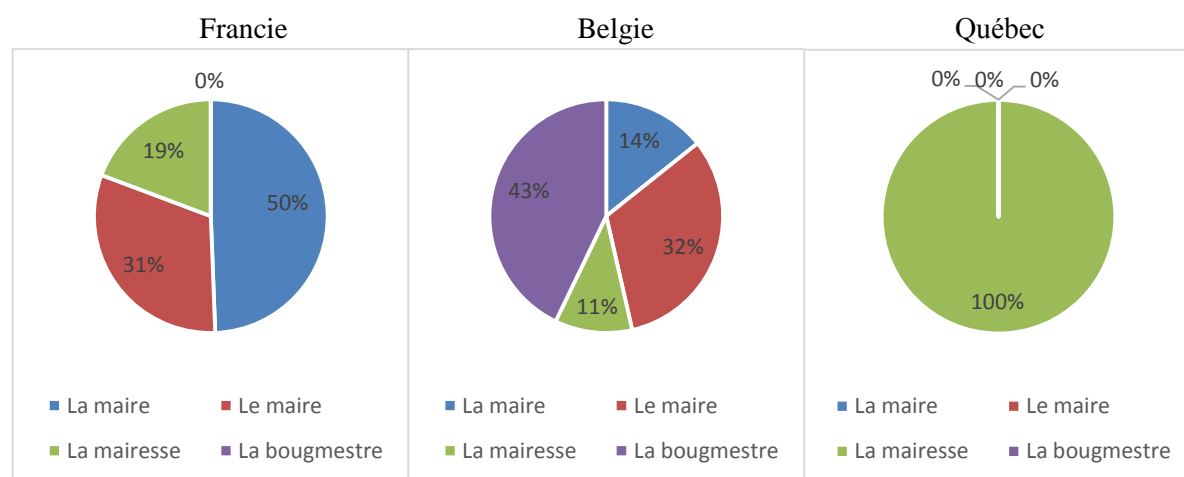
Avocat / Avocate

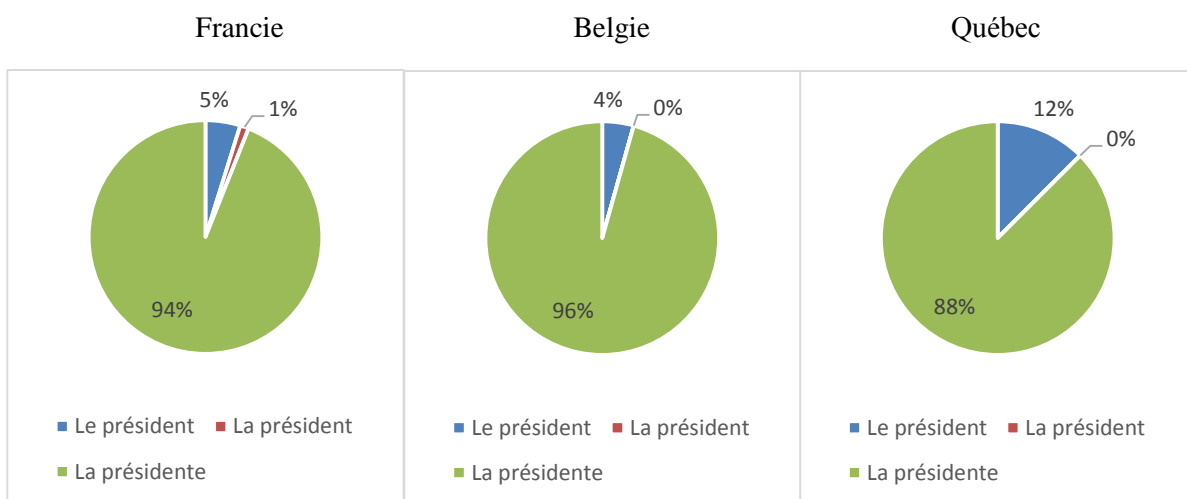
Professeur / Professeure / Professoress

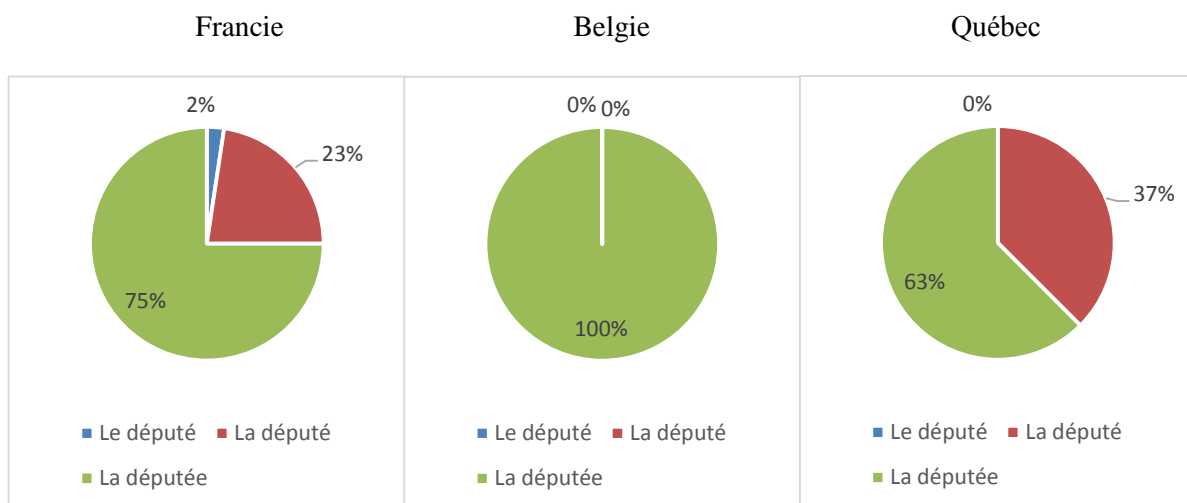
Le maire / La maire / La mairesse / La bourgmestre

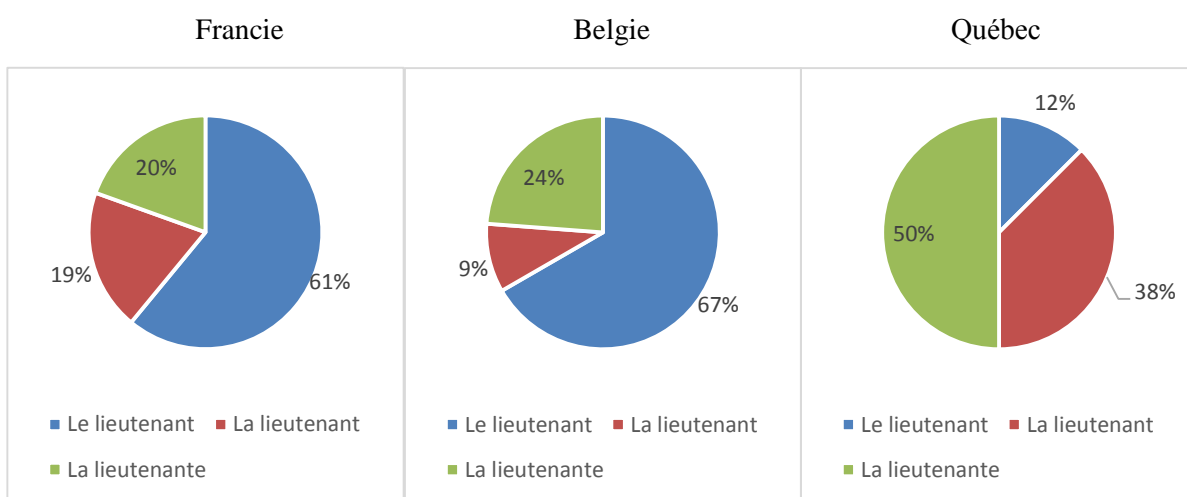
Le président / La président / La présidente

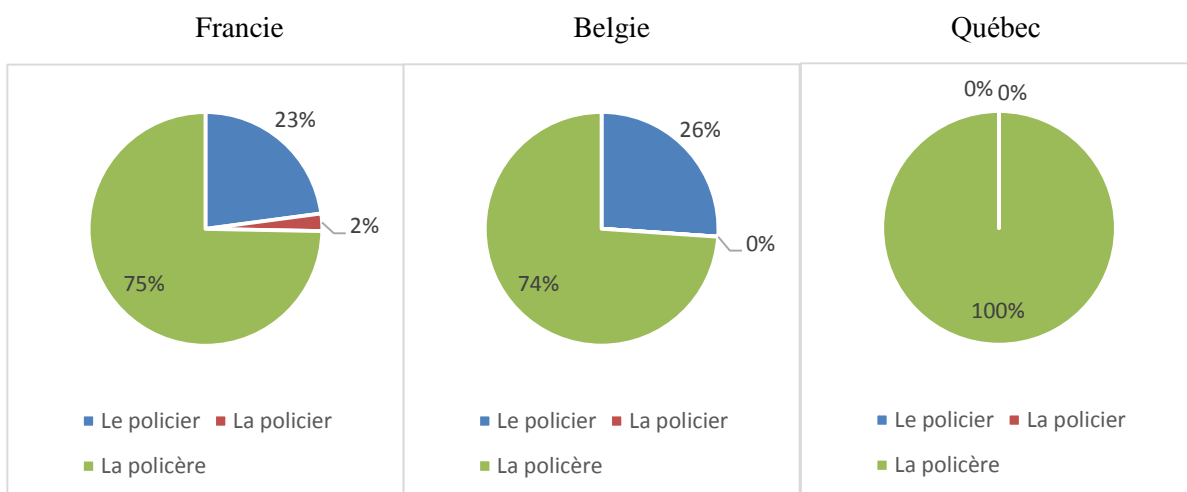
Le député / La Député / La députée

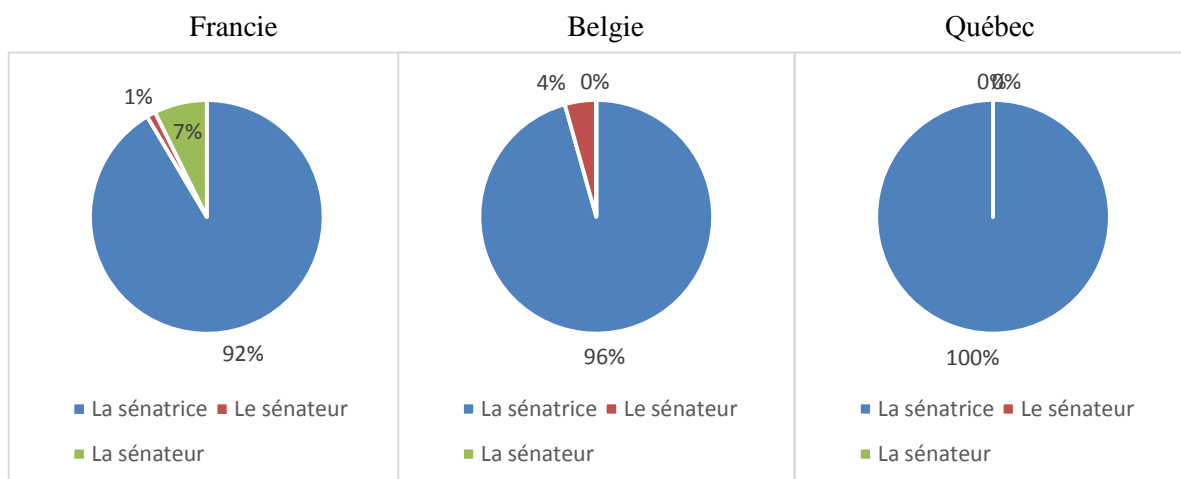
Le lieutenant / La lieutenant / La lieutenant

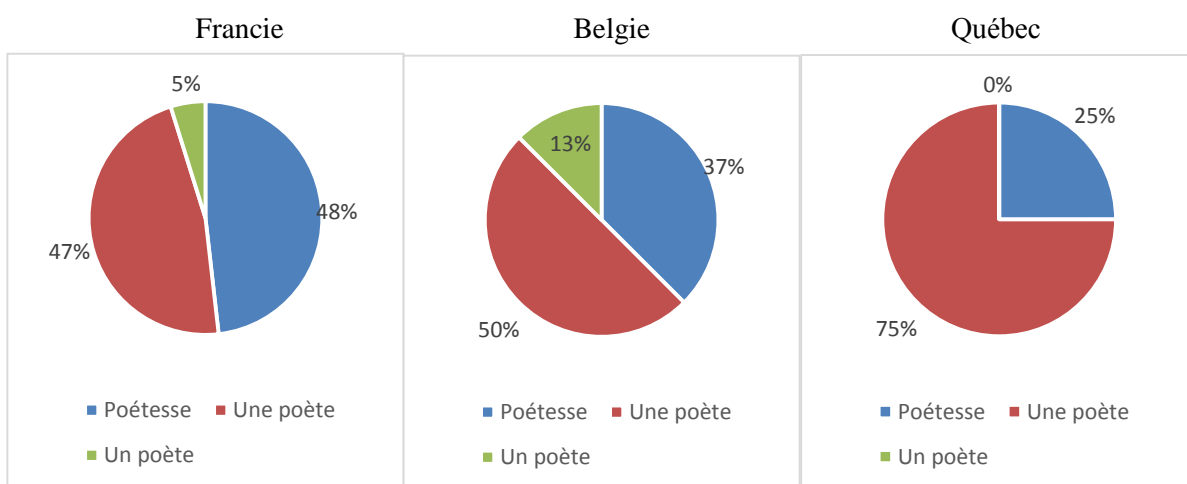
Le policier / La policier / La policière

Le sénateur / La sénateur / La sénatrice

Un poète / Une poète / Une poétesse

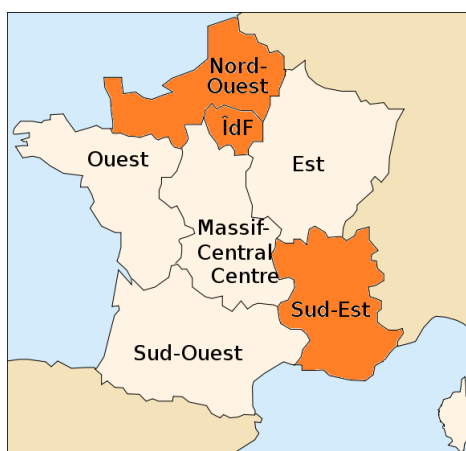
Lze říci, že respondenti z Québecu nejvíce upřednostňovali ženské tvary s výjimkou *présidente* a *députée* (tyto tvary vybírali častěji Belgičané). Vybírali jak mužský tvar s ženským členem, tak i tvar s ženskou koncovkou. Avšak kromě tvaru *mairresse* se Québečané rozhodovali nejméně pro tvary s koncovkou *-esse* (tvary *doctoresse* a *professeuse* vybralo 0% respondentů). Velice málo dotazovaných z Québecu zaškrtnulo mužský tvar pro označení ženy. Takové tvary jsou sice celkově vybírány málo, ale přeci jen, avšak v Québecu téměř vůbec. Například v našich odpovědích nenalezneme tvar *un poète, le sénateur, le policier, le député* nebo *le maire*. Výjimku opět tvoří *un président*, který byl nejčastěji vybrán Québečany. Povšimněme si situace, kdy byly na výběr pouze dva možné tvary. V takových případech všichni respondenti z Québecu oproti těm z Francie a Belgie dali přednost ženskému tvaru (*chirurgienne* a *avocate*). Celkově dotazovaní Québečané preferovali ženský tvar s ženským členem a koncovkou *-e* na konci před ženským tvarem s ženským členem bez koncovky *-e*. Například tedy tvary *la députée* a *la lieutenant* se dočkaly zásadně vyššího počtu než tvary *la député* a *la lieutenant*.

Podle volby Belgičanů lze vypožorovat, že ještě stále poměrně hojně používají koncovku *-esse* (například tvar *doctoresse* získal nejvíce odpovědí). Potvrdilo se nám tedy zjištění z předešlých kapitol, že tento tvar je v Belgii stále používán. I tvar *poétesse* byl podle odpovědí belgických respondentů frekventovanější než podle odpovědí Québečanů. Tvar *mairresse* z hlediska koncovky *-esse* moc dobře zkoumat nelze, a to kvůli tvaru *la bourgmestre – titre donné en Allemagne, Belgique, Pays-Bas, Suisse etc. au premier magistrat des villes et dont les fonctions sont analogues à celles du maire en France*.⁵⁴ (TLFi 5 konzultováno 25.4.2013). Pro tvar *la bourgmestre* se rozhodlo nejvíce Belgičanů, lze tedy odvodit, že většina Belgičanů zůstala věrná vlastnímu belgickému tvaru a nepřevzala tvar francouzský. Tvar *la bourgmestre* nejvíce vybírali lidé do 25 let. Mužské tvary pro označení ženy byly podle belgických dotazovaných poměrně časté. Všechny tyto mužské tvary – *avocat, professeur, le maire, le lieutenant, le policier, le sénateur, un poète* byly nejčastěji vybírány Belgičany. Pouze u tvarů *directeur/e/ice* a *député/e* nikdo z Belgičanů nevybral mužské tvary *directeur* a *député* pro označení ženy.

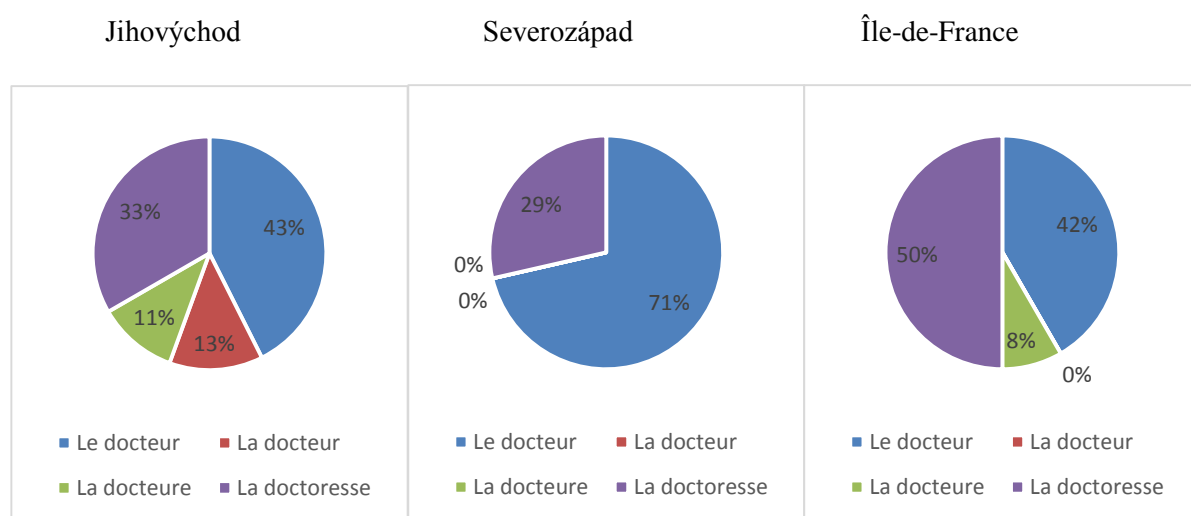
⁵⁴ Pro pojmenování předního úředníka se v Německu, Belgii, Nizozemí a Švýcarsku používá titul *bourgmestre*, který je ekvivalentem francouzského *le maire*.

8.5 Distribuce odpovědí v závislosti na tom, v jaké části Francie respondenti žijí

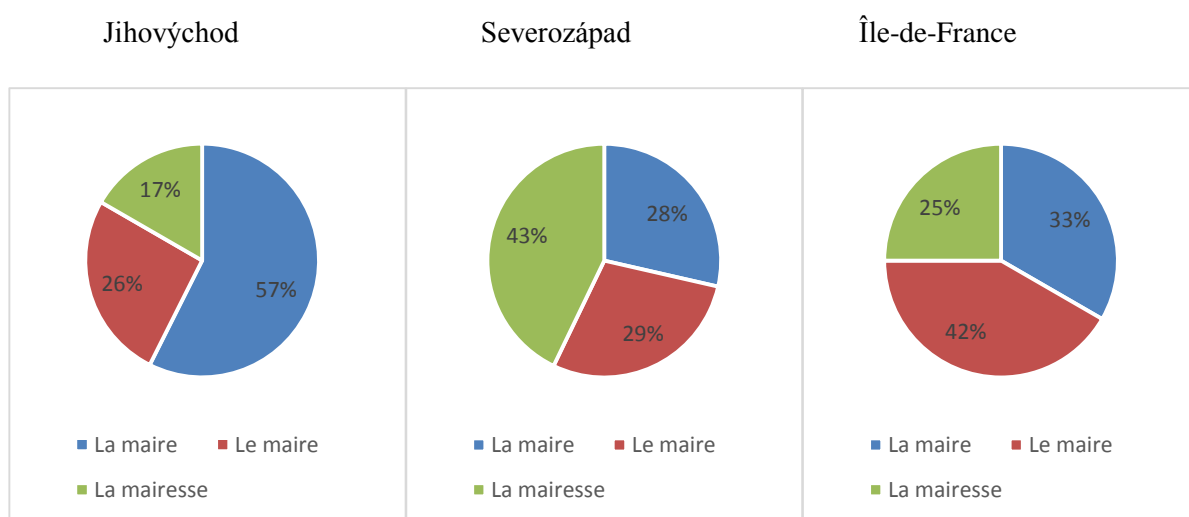
Nyní se budeme věnovat respondentům z Francie. Rozdělíme si odpovědi podle toho, v jaké části Francie dotazovaní žijí. K rozdělení dojde podle mapy níže, a to na část západní, jihozápadní, jihovýchodní, centrální, východní, severozápadní a na Île-de-France. Nejvíce respondentů máme z jihovýchodu Francie, severozápadu Francie a z Île-de-France, budeme se tedy věnovat rozdílům v odpovědích v závislosti na tom, v jaké z těchto tří částí Francie respondenti žijí. Z ostatních částí země máme respondentů velice málo, nešel by na jejich základě udělat žádný objektivní závěr.

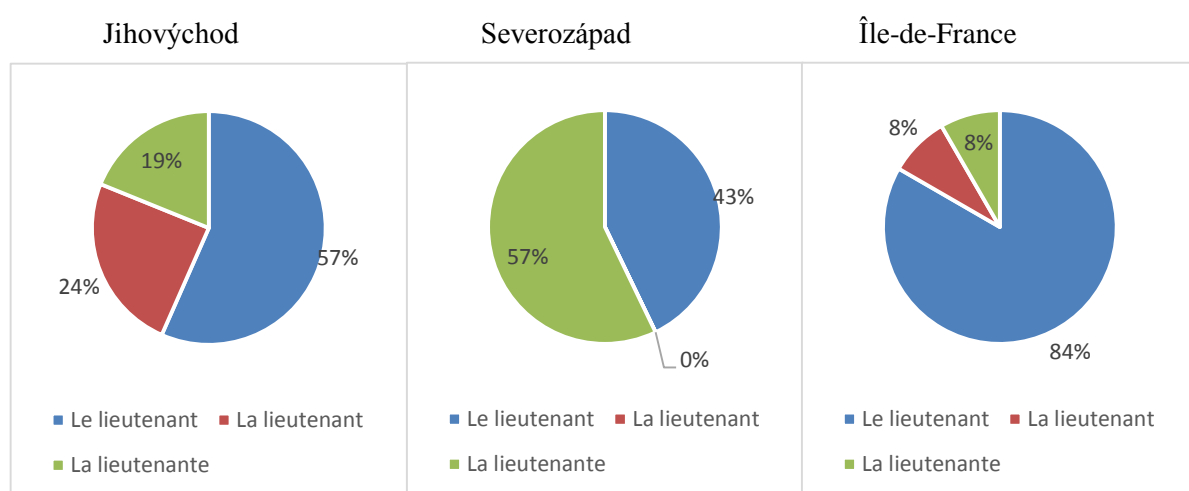
Nejrozdílnější výsledky se týkaly tvarů *le docteur* / *la docteur* / *la docteure* / *la doctoresse*, *le maire* / *la maire* / *la mairesse* a *le lieutenant* / *la lieutenant* / *la lieutenante*. Na tyto tři tvary si vytvoříme grafy, abychom mohli rozdíly pozorovat co nejlépe.

Vidíme, že nejvíce dotazovaných vybralo tvar mužský *le docteur*, na severozápadě nejvíce. Na Île-de-France však vyhrál tvar *la doctoresse*. Lze si povšimnout, že na jihovýchodě země se lidé rozhodovali nejméně jednostranně.

U tohoto tvaru vidíme výsledky zcela rozdílné. Zatímco v jihovýchodní části převládal tvar *la maire*, v severozápadní části to byl tvar *la mairesse* a na Île-de-France zas *le maire*.

Lze si všimnout, že na Île-de-France jednoznačně vítězí mužský tvar *le lieutenant*. V severozápadní části Francie tento tvar použilo také hodně dotazovaných, avšak nejvíce bylo pro ženský tvar *la lieutenant*. V jihovýchodní Francii lze opět zaznamenat nejmenší rozdíly mezi jednotlivými tvary.

Nejčastěji vybírali mužský tvar pro označení ženy obyvatelé Île-de-France. Například 38% se rozhodlo pro tvar *le policier* (na severozápadně jen 29% a 13% na jihovýchodě). Tvar *avocat* zaškrtnulo 31% (v jihovýchodní části pouze 8% a 0% v severozápadní části). I tvary *le directeur* a *le président*, pro které bylo v ostatních částech země rozhodováno zcela minimálně nebo vůbec, byly na Île-de-France vybírány 8% obyvatel. Pro *un poète* bylo dokonce 17% (jen 4% z jihovýchodu a 0% ze severozápadu).

Naopak nejvíce pro zcela ženské tvary se rozhodovali lidé ze severozápadní části Francie. 100% obyvatel (pouze v této části země) vybralo pro označení ženy *directrice*, *avocate*, *la présidente* a *la sénatrice*. Tvar *la mairesse* získal 43% (jak můžeme vypožorovat z grafu, v jihovýchodní části pouze 17% a na Île-de-France 25%). 55% dotazovaných ze severozápadu zaškrtnulo tvar *la lieutenant* (podle grafu vidíme, že jen 19% v jihovýchodu a 8% na Île-de-France). Avšak u některých tvarů stále vítězil mužský tvar – 71% pro *le docteur*, 57% pro *le chirurgien* a 57% pro *professeur*.

Podle odpovědí obyvatel z jihovýchodní části Francie lze vyvodit tendenci užívání mužských tvarů. Nejedná se o tak zásadní tendenci jako u obyvatel z Île-de-France, stále se většina respondentů rozhodovala pro ženské tvary. U obyvatel v této oblasti lze zaznamenat nejrozumnorodější výsledky, téměř nikdy jsme se nesetkali s tím, že by nějaký tvar neoznačil nikdo. Důkazem toho může být graf zobrazující výsledky tvarů *le docteur* / *la docteur* / *la docteure* / *la doctoresse*. Pouze v této oblasti jsme zaznamenaly odpovědi u všech čtyř možných tvarů. Poměrně často (nejvíce v této oblasti) jsme zaznamenali používání mužského tvaru s ženským členem (*la docteur* – 13%, *la maire* – 57%, *la député* – 20%, *la lieutenant* – 25%, *la sénateur* – 11%).

Tvary, které byly pro označení ženy nejčastěji nalezeny jako tvary mužské, byly *le docteur*, *professeur*, *le lieutenant* a poměrně hodně výsledků se vyskytlo s tvarem *le policier* a *chirurgien*. To, že se jedná právě o tyto tvary, potvrzuje naši předešlou studii.

9 Závěr

V této práci jsme se věnovali problematice feminizace tvarů názvů povolání, titulů, hodností a funkcí a jejich výzkumu za pomoci digitalizovaného archivu novin a dotazníku.

Nejčastěji nalezené ženské tvary v obou periodikách byly *directrice*, *avocate*, *présidente* a *députée*. Nejrychleji se zvyšoval počet novinových článků s tvary *professeure*, *députée*, *lieutenante* a *sénatrice*. Nejmenší počet výsledků jsme zaznamenali u tvarů *doctoresse*, *chirurgienne*, *lieutenante*, *policière* a *poétesse*. Celkově se ženské tvary názvů povolání s přibývajícími lety více používaly. U většiny ženských tvarů hledaných do roku 1995 jsme našli výsledky minimální. Výjimkou byly tvary *directrice*, *avocate* a *présidente*, u kterých bylo zaznamenáno hodně tvarů i před rokem 1995. Hodnotnější a celistvější výsledky jsme však získali díky dotazníku. Zjistili jsme, jaké všechny tvary se pro označení povolání ženy používají. Došli jsme k závěru, že se preferují ženské tvary s ženským sufixem, často jsou používány i mužské tvary s mužským členem, ale v některých případech i mužské tvary s ženským členem. Muži dávají přednost spíše ženským tvarům, ženy naopak mužským tvarům. Co se týče vyhodnocení odpovědí podle věku, zjistili jsme, že lidé nad 50 let preferují zcela ženské tvary, lidé středního věku jsou nejvíce pro zcela mužské tvary a lidé do 25 let nejvíce používají mužské tvary s ženským členem. Québečané jsou oproti Francouzům a Belgičanům užívání ženských tvarů více otevření. Mužské tvary pro označení ženy téměř nepoužívají. Z výzkumu jsme také zjistili, že obyvatelé Île de France dávají přednost mužským tvarům, lidé ze severozápadní části Francie zcela ženským tvarům a na jihovýchodě země jsme zaznamenali tvary nejvíce různorodé.

Na výsledná čísla z tisku i z dotazníku mělo vliv několik faktorů. Velkou roli v této problematice hraje počet žen v daném odvětví. Zjistili jsme, že v politice, armádě i medicíně za poslední roky počet zaměstnaných žen stoupal, což má na výsledky samozřejmě značný dopad. Také má veliký vliv funkce sufixů. Sufix *-esse* je dnes považován za pejorativní, tedy nevhodný. Stále je však poměrně často používán, především v Belgii a ve Francii, v Québecu již téměř vymizel. Sufix *-euse* v sobě obsahuje konotace k méně prestižnějším povoláním, tedy ne vždy je žádoucí. Naopak sufixy *-ère*, *-eure* a *-rice* jsou běžné. Dalším důležitým faktorem je historický vývoj. Nárůst ženských tvarů jsme zaznamenali po roce 1998, kdy se díky ustanovení předsedy vlády stala feminizace názvů povolání, titulů, hodností a funkcí oficiální. Dalším vlivem je míra prestiže povolání. Prestižní povolání vykonávali dříve jen muži, proto pro zachování prestiže je dnes menší tendence taková povolání feminizovat. Avšak náš výzkum tuto tendenci vyvrátil. U velice prestižních funkcí jsme našli mnoho

výsledků. Tvary *présidente*, *députée* či *avocate* byly velmi běžné. Také je důležité si uvědomit, zda se pojmenovává funkce obecně nebo určitý člověk, což výsledky také ovlivňuje. Název funkce je vždy v *masculinu*, určitého člověka-ženu však ženským tvarem nazvat můžeme. Také musíme brát na vědomí další důležitý faktor, a tím je oblast zájmu tisku.

Během výzkumu jsme narazili na velice zajímavé, až překvapivé výsledky. Tvar *maire* byl v *Le Monde* nalezen minimálně, avšak velice často v *Le Soleil*. Ovlivněno to může být vyšší mírou pravomocí starostek v Québecu než ve Francii. Obyvatelé Québecu dávali přednost *la mairesse*, překvapivě s koncovkou *-esse*, v Belgii titulu *la bourgmestre* a ve Francii *la maire*. S tvarem *doctoresse* bylo nalezeno málo článků, avšak více v *Le Monde* než v *Le Soleil*. Tento tvar přetrvává i v Belgii. V Québecu je frekventovanější tvar *la docteur* a *la docteure*. Stále se však obecně nejvíce používá mužský tvar *le docteur*. Mužský tvar jednoznačně přetrvává i u tvaru *professeur*. Tvar *professeure* je však používán velice často, v Québecu dokonce více než mužský tvar. Co se týče tvarů *la lieutenant* a *la policière*, zaznamenali jsme větší vzrůstající tendenci v quebeckém tisku než ve francouzském. I obyvatelé z Québecu preferovali tyto ženské tvary před mužskými. Avšak ve Francii a Belgii přetrvával tvar *le lieutenant*, i *le policier* získal hodně výsledků. Velice nás překvapila klesající tendence výskytu téměř všech tvarů v *Le Soleil* v posledním období, kterou si nedokážeme za pomoci dosažených znalostí vysvětlit.

Tato studie nám prohloubila vědomosti o problematice feminizace názvů povolání, funkcí, titulů a hodností. Díky této práci jsme si rozšířili znalosti týkající se francouzského lexika. Měli jsme možnost tuto problematiku zkoumat z více hledisek – z hlediska diachronního i synchronního, z pohledu tisku i veřejnosti i z pohledu morfologického. Výzkum v nás vzbudil touhu se této tématice věnovat více dopodrobna, pracovat s archivy většího počtu novin, získat více vyplněných dotazníků pro rozbor jevů z každého francouzského regionu a dotazník rozšířit například o tabulky míry akceptovatelnosti všech tvarů určitého názvu. V další studii bychom mohli zkoumat náhlý pokles hledaných ženských tvarů v *Le Soleil* v posledním zkoumaném období za pomoci výzkumu ostatního quebeckého tisku a zjistit, zda na výsledná čísla mohl mít vliv nějaký vnější faktor, jako například změna korektora v deníku *Le Soleil*.

10 Résumé

Dans les pages précédents nous nous sommes consacrés au phénomène très actuel du français contemporain – la féminisation des noms de métiers, fonctions, grades et titres. Au début nous avons montré les suffixes possibles pour former les noms de métiers féminins et ses évolutions. Aussi l'histoire des droits des femmes et les points de vue sur cette problématique de Belgique, de Suisse, du Québec et de l'Académie française ont été présentés. Nous avons trouvé que la France est moins favorable à cette problématique que les autres pays francophones. L'Académie constitue aujourd'hui l'un des principaux fronts de résistance à la féminisation des noms de métiers.

La partie principale de mon mémoire était la recherche des noms de métiers féminisés dans le journal français *Le Monde* et dans le journal québécois *Le Soleil*. Avant la recherche nous avons écrit des hypothèses. Il y a beaucoup d'aspects qui peuvent jouer un grand rôle dans cette problématique – il s'agit d'un contexte historique, d'une question du prestige de métiers, d'une différence entre les métiers exercés par une personne concrète et les fonctions, grades ou titres qui devraient être distingués de la personne, de la zone d'intérêt des journaux en général et aussi le nombre croissant des femmes dans la police et l'armée. Nous avons observé la quantité des noms de métiers féminisés à partir de l'année 1987 jusqu'au février 2013. Nous avons comparé les résultats des deux journaux et comparé des résultats avec nos hypothèses. Après nous avons examiné des effets possibles qui pouvaient influencer nos résultats – cela pourrait être le nombre croissant des femmes dans la politique, l'armée et la médecine ou l'influence de quelques suffixes. Ensuite nous avons travaillé sur les résultats les plus étonnants.

Pour avoir un point de vue actuel sur cette question, nous avons créé un questionnaire composé de 12 phrases incomplètes dans lesquelles les interrogés ont eu à choisir spontanément une seule forme féminine possible selon leur avis. 117 d'habitants de la France, de Belgique et de Québec l'ont rempli. Nous avons étudié comment le sexe, l'âge et le pays de résidence peuvent influencer le choix des interrogés. Nous avons trouvé que les hommes préféraient les formes féminines tandis que les femmes plutôt les formes masculines. Des gens qui ont plus de 50 ans ont choisi surtout les formes avec les suffixes féminins, au contraire les gens entre 26 et 49 ans ont préféré les formes masculines avec les suffixes masculins. Ce sont chez les gens qui ont 25 ans au maximum que nous avons trouvé le plus de formes masculines avec les articles féminins. D'après le questionnaire les Québécois utilisent principalement les formes avec les suffixes féminins et les formes masculines avec les articles

féminins, les Belges surtout les formes masculines mais souvent ils utilisent le suffixe –esse qui est en régression en France et n'existe presque plus au Québec. Nous nous sommes focalisé aussi sur les réponses des Français qui habitent dans le Sud-Est, Nord-Ouest ou en Île-de-France, nous avons comparé leurs opinions personnelles.

11 Seznam použité literatury a elektronických zdrojů

CERQUIGLINI, Bernard (1999). *Femme, j'écris ton nom... Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions*. Paris: La documentation française. Text dostupný online na <http://www.ladocumentationfrancaise.fr/var/storage/rapports-publics/994001174/0000.pdf>

ELMIGER, Daniel (2008). *La féminisation de la langue en français et en allemand*. Paris: Honoré Champion

HANAKOVA, Milada (1988). *Exercices lexicaux*. Praha: SPN

LARIVIERE, Louise-L. (2000). *Pourquoi en finir avec la féminisation linguistique ou A la recherche des mots perdus*. Montréal: Les éditions du Boréal

MONRIQUE, Michèle. (2004). *Place des femmes dans la professionnalisation des armées*. Paris: La documentation française. Text dostupný online na http://www.lecese.fr/sites/default/files/pdf/Avis/2004/2004_20_michele_monrique.pdf

MOREAU, Thérèse (1999). *Dictionnaire féminin-masculin des professions, des titres et des fonctions*. Genève: Editions Metropolis

OSTRÁ, Růžena, SPITZOVÁ, Eva (1995). *Úvod do studia románských jazyků*. Brno: Masarykova Univerzita

VAN COMPERNOLLE, Rémi Adam (2008). « Une pompière ? C'est affreux ! » Étude lexicale de la féminisation des noms de métiers et grades en France. *Langage & Société*

atilf.atilf.fr

fr.wikipedia.org

fr.wiktionary.org

www.academie-francaise.fr

www.assemblee-nationale.fr

www.cgp2s.fr

www.ciep.fr

www.defense.gouv.fr

www.france24.com

www.inegalites.fr

www.infofemmes-pch.org

www.insee.fr/

www.interieur.gouv.fr

www.lefigaro.fr

www.lemonde.fr/

www.oqlf.gouv.qc.ca

www.persee.fr

www.publicationsduquebec.gouv.qc.ca

www.senat.fr/

12 Seznam zkratek v textu

AF – <http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/le-francais-aujourd'hui>

TLFi 1–

<http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?13;s=1219963860;r=1;nat=;sol=2;>

TLFi 2 –

<http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?44;s=1219963860;r=2;nat=;sol=0;>

TLFi 3 – <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1219963860;>

TLFi 4 – <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1219963860;>

TLFi 5 – <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=1219963860;>

SENAT – <http://www.senat.fr/evenement/archives/D25/prop.html>

MD 1 – <http://www.defense.gouv.fr/air/dossiers/l-armee-de-l-air-au-feminin/l-armee-de-l-air-au-feminin/aviatrices-d-aujourd-hui>

MI –

<http://www.org.gendarmerie.interieur.gouv.fr/fre/layout/set/print/Sites/Gendarmerie/Actualites/2013/Mars/Journee-de-la-femme-2013>

FIGARO – [http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/03/28/01016-](http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/03/28/01016-20130328ARTFIG00562-premiere-femme-nommee-general-de-gendarmerie.php)

[20130328ARTFIG00562-premiere-femme-nommee-general-de-gendarmerie.php](http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2013/03/28/01016-20130328ARTFIG00562-premiere-femme-nommee-general-de-gendarmerie.php)

MD 2 – [http://www.defense.gouv.fr/marine/actu-marine/le-8-mars-journee-de-la-femme/\(language\)/fre-FR#SearchText=Le 8 mars#xtcr=1](http://www.defense.gouv.fr/marine/actu-marine/le-8-mars-journee-de-la-femme/(language)/fre-FR#SearchText=Le 8 mars#xtcr=1)

INSEE 1 – http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF06102

CIRCULAIRE – <http://www.ciep.fr/chroniq/femi/f02.htm>

INSEE 2 http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF06102

CODE –

http://www2.publicationsduquebec.gouv.qc.ca/dynamicSearch/telecharge.php?type=2&file=/C_27_1/C27_1.html

Příloha 1.

Féminisation des noms de métiers

Remplissez d'abord quelques renseignements sur vous. Ce questionnaire est anonyme.

Sexe

- ☐ homme
- ☐ femme

Age

- ☐ ...-25 ans
- ☐ 26-49 ans
- ☐ 50-... ans

Pays de résidence (S'il s'agit de la France écrivez aussi le nom de la région où vous avez vécu le plus longtemps)

Cochez UNE SEULE RÉPONSE par question s'il vous plaît. Trouvez les noms de métiers des femmes qui vous semblent les plus naturels. Essayez de répondre spontanément, sans trop réfléchir.

..... débutant(e) Cécile Dupont avait diagnostiqué une crise d'angoisse sur une dame de 43 ans.

- ☐ Le docteur
- ☐ La docteur
- ☐ La docteure
- ☐ La doctoresse

Ils déjeunent ensemble, sauf quand Cécile Dupont, ... commercial(e), est en rendez-vous chez un client.

- ☐ directeur
- ☐ directrice
- ☐ directrice

Anna Nowak, d'origine polonaise, ... de 55 ans, a une expérience longue de 30 ans.

- ☐ chirurgien
- ☐ chirurgienne

Une expertise sera effectuée à la demande ..... Cécile Dupont

- ☐ de l'avocat
- ☐ de l'avocate
- ☐ de la femme avocat

Une école à Paris a trouvé Cécile Dupont, ... qualifié(e) pour enseigner le français.

- ☐ professeur
- ☐ professeure
- ☐ professeuse
- ☐ professeuse

Cécile Dupont est ..... du plus haut village du Vaucluse.

- ☐ le maire
- ☐ la maire
- ☐ la mairesse
- ☐ la bourgmestre

..... brésilien(ne) Dilma Rousseff met son veto sur la déforestation.

- ☐ Le président
- ☐ La président
- ☐ La présidente

..... socialiste Cécile Dupont arrive à l'Assemblée nationale le 18 juin 2012.

- ☐ Le député
- ☐ La député
- ☐ La députée

La Communauté de Brigades est commandée par .....Cécile Dupont.

- ☐ le lieutenant
- ☐ la lieutenant
- ☐ la lieutenant

..... municipal(e) Cécile Dupont a été agressée violemment à la fin de son service.

- ☐ Le policier
- ☐ La policier
- ☐ La policière

Le rapport parlementaire conduit par ..... Cécile Dupont est sorti ce matin.

- ☐ le sénateur
- ☐ la sénateur
- ☐ la sénatrice

Marie de France est ..... médiévale célèbre pour ses Lais.

- ☐ un poète
- ☐ une poète
- ☐ une poétesse

Merci pour votre temps !

Příloha 2.

Féminisation des noms de métiers

Remplissez d'abord quelques renseignements sur vous. Ce questionnaire est anonyme.

Sexe

homme

femme

Age

...-25 ans

26-49 ans

50-... ans

Pays de résidence (S'il s'agit de la France écrivez aussi le nom de la région où vous avez vécu le plus longtemps)

Lannuys Haut Savoie

Cochez UNE SEULE RÉPONSE par question s'il vous plaît. Trouvez les noms de métiers des femmes qui vous semblent les plus naturels. Essayez de répondre spontanément, sans trop réfléchir.

..... débutant(e) Cécile Dupont avait diagnostiqué une crise d'angoisse sur une dame de 43 ans.

Le docteur

La docteur

La docteure

La doctoresse

①

Ils déjeunent ensemble, sauf quand Cécile Dupont, ... commercial(e), est en rendez-vous chez un client.

directeur

directeure

directrice

②

Une expertise sera effectuée à la demande ..... Cécile Dupont

de l'avocat

de l'avocate

de la femme avocat

③

Une école à Paris a trouvé Cécile Dupont, ... qualifié(e) pour enseigner le français.

professeur

professeure

professeuse

professoress

④

Cécile Dupont est ..... du plus haut village du Vaucluse.

- ☒ le maire
(5) ☐ la maire
☐ la mairesse
☐ la bourgmestre

..... brésilien(ne) Dilma Rousseff met son veto sur la déforestation.

- ☐ Le président
(6) ☐ La président
☒ La présidente

..... socialiste Cécile Dupont arrive à l'Assemblée nationale le 18 juin 2012.

- ☐ Le député
(7) ☐ La député
☒ La députée

La Communauté de Brigades est commandée par .....Cécile Dupont.

- ☐ le lieutenant
(8) ☐ la lieutenant
☒ la lieutenant

..... municipal(e) Cécile Dupont a été agressée violemment à la fin de son service.

- ☐ Le policier
(9) ☐ La policier
☒ La policière

Le rapport parlementaire conduit par ..... Cécile Dupont est sorti ce matin.

- (10) ☐ le sénateur
☐ la sénateur
☒ la sénatrice

Anna Nowak, d'origine polonaise, ... de 55 ans, a une expérience longue de 30 ans.

- (11) ☐ chirurgien
☒ chirurgienne

Marie de France est ..... médiévale célèbre pour ses Lais.

- (12) ☐ un poète
☐ une poète
☒ une poétesse

Příloha 3.

Féminisation des noms de métiers

Remplissez d'abord quelques renseignements sur vous. Ce questionnaire est anonyme.

Sexe

- ☒ homme
☐ femme

Age

- ☐ ...-25 ans
☒ 26-49 ans
☐ 50-... ans

Pays de résidence (S'il s'agit de la France écrivez aussi le nom de la région où vous avez vécu le plus longtemps)

FRANCE (PICARDIE)

Cochez UNE SEULE RÉPONSE par question s'il vous plaît. Trouvez les noms de métiers des femmes qui vous semblent les plus naturels. Essayez de répondre spontanément, sans trop réfléchir.

..... débutant(e) Cécile Dupont avait diagnostiqué une crise d'angoisse sur une dame de 43 ans.

- ☐ Le docteur
☐ La docteur
☐ La docteure
☒ La doctoresse

Ils déjeunent ensemble, sauf quand Cécile Dupont, ... commercial(e), est en rendez-vous chez un client.

- ☐ directeur
☐ directeure
☒ directrice

Une expertise sera effectuée à la demande ..... Cécile Dupont

- ☐ de l'avocat
☒ de l'avocate
☐ de la femme avocat

Une école à Paris a trouvé Cécile Dupont, ... qualifié(e) pour enseigner le français.

- ☐ professeur
☒ professeure
☐ professeuse
☐ professoressa

Cécile Dupont est ..... du plus haut village du Vaucluse.

- ☐ le maire
- ☐ la maire
- ☒ la mairesse
- ☐ la bourgmestre

..... brésilien(ne) Dilma Roussëff met son veto sur la déforestation.

- ☐ Le président
- ☐ La président
- ☒ La présidente

..... socialiste Cécile Dupont arrive à l'Assemblée nationale le 18 juin 2012.

- ☐ Le député
- ☒ La député
- ☐ La députée

La Communauté de Brigades est commandée par .....Cécile Dupont.

- ☒ le lieutenant
- ☐ la lieutenant
- ☐ la lieutenant

..... municipal(e) Cécile Dupont a été agressée violemment à la fin de son service.

- ☒ Le policier
- ☐ La policier
- ☐ La policière

Le rapport parlementaire conduit par ..... Cécile Dupont est sorti ce matin.

- ☐ le sénateur
- ☐ la sénateur
- ☒ la sénatrice

Anna Nowak, d'origine polonaise, ... de 55 ans, a une expérience longue de 30 ans.

- ☒ chirurgien
- ☐ chirurgienne

Marie de France est ..... médiévale célèbre pour ses Lais.

- ☐ un poète
- ☐ une poète
- ☒ une poétesse